

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ  
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ І СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

**ОПОРНИЙ  
КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ  
ДО КУРСУ «РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»  
(для здобувачів освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності  
А2 «Дошкільна освіта»)**

**Іншаков А. Є. Опорний конспект лекцій до курсу «Розвиток мовлення дітей дошкільного віку» (для здобувачів освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності А 2 «Дошкільна освіта»). Навчальний посібник / Упорядник Іншаков А. Є., к. філол. н., доцент кафедри дошкільної і спеціальної освіти. Кривий Ріг: Криворізький державний педагогічний університет, 2025. 90 с.**

**РЕЦЕНЗЕНТИ:**

**Ковшар О. В., д. пед. н., професорка, завідувачка кафедри дошкільної і спеціальної освіти Криворізького державного педагогічного університету;**

**Іншакова І. Є., к. філол. н., доцентка кафедри дошкільної і спеціальної освіти Криворізького державного педагогічного університету.**

**Затверджено на засіданні кафедри дошкільної і спеціальної освіти Криворізького державного педагогічного університету (протокол № 4 від 20 листопада 2025 року).**

**Затверджено на засіданні Вченої ради факультету педагогічної освіти Криворізького державного педагогічного університету (протокол № 5 від 27 листопада 2025 року).**

## ПЕРЕЛІК ОСНОВНИХ ТЕМ ДО ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

### «РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»

#### Блок 1

*Теоретико-методологічні засади теорії та методики розвитку мовлення дітей.*

**Тема 1. Науково-теоретичні засади теорії та методики розвитку мовлення дітей.** Дошкільна лінгводидактика як наука. Поняття лінгводидактики. Об'єкт, предмет, мета й завдання освітнього компонента. Міждисциплінарні зв'язки. Методологічні та природничі засади лінгводидактики. Лінгвістика – теоретичне підґрунтя дошкільної лінгводидактики. Педагогіка як база лінгводидактики.

**Тема 2. Навчально-мовленнєва діяльність дітей дошкільного віку.** Пізнавальна діяльність дітей, її характеристика. Мовленнєва діяльність, її характеристика, структура та види мовленнєвої діяльності. Навчально-мовленнєва діяльність дитини. Мовленнєва активність та її форми, мовленнєві вміння й навички. Мовна та мовленнєва компетентності, їх види й характеристика.

**Тема 3. Мовленнєве спілкування: його сутність, структура, принципи організації.** Поняття мовленнєвого спілкування, його ознаки. Види спілкування на різних етапах дошкільного дитинства. Комунікативно-мовленнєві вміння й навички. Мовленнєвий етикет дошкільника, культура мовленнєвого спілкування дітей.

**Тема 4. Мовленнєве середовище, його розвивальний потенціал. Закономірності та принципи розвитку мовлення дітей раннього й дошкільного віку.** Мовленнєве середовище, його види та розвивальний потенціал. Мовлення вихователів і батьків та його вплив на мовлення дітей. Поняття та характеристика закономірностей засвоєння мовлення. Сутність понять «принципи навчання», «загальнодидактичні принципи» та «методичні принципи».

**Тема 5. Мовлення вихователя як засіб розвитку мовлення дітей, вимоги до нього.** Мовлення вихователя та його вплив на розвиток мовлення дітей. Поняття комунікативної поведінки вихователя, її особливості. Вимоги до мовлення вихователя. Умови та шляхи формування мовленнєвої культури вихователя. Формування професійно-комунікативної компетентності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти.

**Тема 6. Завдання, зміст, засоби та форми роботи з розвитку мовлення в закладі дошкільної освіти.** Завдання та зміст роботи з розвитку мовлення дітей у закладі дошкільної освіти. Засоби навчання дітей українського мовлення. Форми роботи з розвитку мовлення дітей у закладі дошкільної освіти.

**Тема 7. Методи й прийоми розвитку мовлення дітей.** Методи навчання дітей української мови. Прийоми навчання дітей рідної мови.

**Тема 8. Дидактичні ігри та вправи з розвитку українського мовлення.** Дидактичні ігри на розвиток мовлення дітей. Дидактичні вправи з розвитку мовлення дітей.

## **Блок 2**

*Історичний огляд становлення й розвитку теорії та методики розвитку мовлення як науки.*

**Тема 1. Витоки дошкільної лінгводидактики в роботах зарубіжних науковців.** Огляд зарубіжних науковців та їх внесок у методику розвитку мовлення дітей. Аналіз наукових і науково-методичних праць.

**Тема 2. Становлення та розвиток дошкільної лінгводидактики в Україні.** Погляди Я.-А. Коменського на навчання дітей рідною мовою. Внесок В. Ф. Одоевського в розвиток і становлення методики розвитку мовлення дітей. І. І. Срезневський та його доробок у царині мовленнєвого розвитку дітей. Учення К. Д. Ушинського про рідну мову. Є. І. Тихеева – засновниця сучасної методики розвитку мовлення дітей. Погляди С. Ф. Русової на мовленнєвий розвиток дітей. Внесок В. О. Сухомлинського в методику розвитку мовлення дітей.

**Тема 3. Сучасні зарубіжні дослідження з проблем дошкільної лінгводидактики.** Новітні зарубіжні дослідження в галузі теорії та методики розвитку мовлення дітей.

**Тема 4. Новітні досягнення української дошкільної лінгводидактики.** Огляд вітчизняних сучасних наукових і науково-методичних праць у галузі теорії та методики розвитку мовлення дітей. Актуальні напрямки досліджень сучасної лінгводидактики.

### **Блок 3**

*Основні напрями розвитку мовлення і навчання дітей рідної мови.*

**Тема 1. Становлення й розвиток мовлення дітей раннього віку.** Значення мови у становленні особистості дитини раннього віку. Мовленнєвий розвиток дітей першого року життя. Характеристика мовленнєвого розвитку дітей другого року життя. Характеристика мовленнєвого розвитку дітей третього року життя. Методика розвитку мовлення, види занять та їх специфіка. Характеристика навчально-методичних посібників з розвитку мовлення дітей раннього віку.

**Тема 2. Розвиток мовлення дітей дошкільного віку.** Специфічні особливості мовлення дітей молодших груп. Характеристика мовленнєвого розвитку дітей чотирьох років. Особливості мовлення дітей середніх груп. Базисна характеристика мовленнєвого розвитку дітей п'яти років. Характеристика мовлення дітей старших груп. Базисна характеристика мовлення випускника закладу дошкільної освіти.

**Тема 3. Методика виховання звукової культури мовлення дітей.** Поняття «фонема», «звук», «звукова культура мовлення». Закономірності засвоєння звуків дитиною. Завдання та зміст виховання звукової культури мовлення. Система роботи щодо виховання звукової культури мовлення. Види занять, їх структура, обладнання наочними й дидактичними матеріалами. Методика проведення занять у різних вікових групах.

**Тема 4. Методика словникової роботи в закладі дошкільної освіти.** Закономірності засвоєння слова дитиною. Завдання та зміст словникової

роботи в різних вікових групах. Принципи словникової роботи. Народні та дидактичні ігри, вправи, їх види й методика проведення. Специфіка занять з формування дитячого словника, їх види й методика проведення. Розвиток дитячого словника в різних видах діяльності.

**Тема 5. Методика формування граматичної будови мовлення в дітей.** Поняття «граматичної будови мови». Становлення граматичної будови мови в дітей. Закономірності засвоєння граматичних значень дітьми дошкільного віку. Шляхи та методи формування граматичної правильності мовлення. Заняття з формування граматичної правильності мовлення, методика їх проведення.

#### **Блок 4**

*Методи і прийоми розвитку зв'язного мовлення дітей.*

**Тема 1. Теоретичні основи розвитку зв'язного мовлення дітей.** Поняття «зв'язного мовлення», його функції. Види зв'язного мовлення. Особливості засвоєння дітьми зв'язного мовлення. Сучасні дослідження з проблем формування зв'язності мовлення дітей в Україні та за кордоном.

**Тема 2. Методика розвитку діалогічного мовлення дітей дошкільного віку.** Завдання та зміст розвитку діалогічного мовлення в закладі дошкільної освіти. Бесіда – основний метод розвитку діалогічного мовлення. Види, зміст і тематика бесід, їх значення. Методика проведення бесіди. Методичні прийоми розвитку діалогічного мовлення дітей у ході бесіди.

**Тема 3. Методика навчання дітей монологічного мовлення.** Зміст і завдання навчання дітей монологічного мовлення. Характеристика методів, прийомів навчання дітей монологічного мовлення. Види розповідей, їх класифікація та місце на заняттях з розвитку мовлення. Навчання дітей розповідання за дидактичними картинками. Сюжетні й творчі розповіді. Описові розповіді, їх структура та прийоми навчання. Розповіді дітей з досвіду, їх тематика та методичні прийоми.

**Тема 4. Методика формування комунікативно-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку.** Зміст та структура комунікативно-мовленнєвої діяльності, її значення в мовленнєвому розвитку дітей, створення мовленнєвого середовища.

## **Блок 5**

*Методика організації художнього-мовленнєвої діяльності дітей.*

**Тема 1. Теоретичні основи формування художньо-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку.** Сутність, характеристика, структура та напрямки художньо-мовленнєвої діяльності дітей. Роль художньої літератури в вихованні дітей. Особливості сприймання дітьми художніх творів. Змістова сторона художньо-мовленнєвої діяльності. Принципи добору літературних творів для читання та розповідання. Джерела й жанри художнього читання.

**Тема 2. Методика роботи над творами українського фольклору.** Українська етнопедагогіка та її місце у навчанні й вихованні дітей дошкільного віку. Особливості українських приказок і прислів'їв, методика ознайомлення з ними. Специфічні особливості загадок. Методика роботи над загадками. Особливості та функції скоромовок і чистомовок. Методика роботи над ними. Дитячі забавлянки. Методика роботи з казкою, види казок.

**Тема 3. Методика читання художніх творів на заняттях.** Специфіка занять з художньої літератури, їх структура. Методи й прийоми роботи над художніми текстами. Методика проведення бесід за змістом художніх творів. Методика роботи над поетичними творами. Робота вихователя в куточку книги.

**Тема 4. Організація театралізованої діяльності дошкільників.** Поняття театралізованої діяльності дошкільників, її особливості, виховне й розвивальне значення. Види театралізованих ігор.

**Тема 5. Драматизація та інсценування за змістом художніх творів.** Драматизація художніх творів. Інсценування за змістом художніх творів. Особливості добору творів для драматизації та інсценування.

**Тема 6. Словесна творчість дітей дошкільного віку.** Поняття словесної творчості дошкільників. Методи і прийоми стимулювання словесної творчості дітей.

## **Блок 6**

*Підготовка дітей до навчання грамоти.*

**Тема 1. Теоретичні засади підготовки дітей до навчання грамоти.** Психолого-педагогічні основи навчання грамоти. Лінгвістичні основи навчання грамоти. Методи навчання грамоти, їх характеристика. Сучасний звуковий аналітико-синтетичний метод навчання грамоти.

**Тема 2. Методика ознайомлення дітей зі словом, реченням, складом, звуком, наголосом.** Зміст і завдання підготовки до навчання грамоти в різних вікових групах. Методика ознайомлення дошкільників з реченням і словом. Методичні прийоми роботи. Методика ознайомлення дітей зі складом і наголосом. Методичні прийоми роботи. Методика ознайомлення дітей з голосними й приголосними звуками, схемою звукового аналізу слів.

**Тема 3. Методика навчання дітей читання.** Психолого-педагогічні засади початкового навчання читання. Огляд методів навчання читання у вітчизняній і зарубіжній педагогіці. Зміст і завдання навчання дітей читання. Методика ознайомлення дітей з буквами.

**Тема 4. Підготовка руки дитини до письма.** Формування графічних навичок у дітей. Завдання та зміст підготовки руки дитини до письма. Ознайомлення дітей із зошитом, орієнтування на аркуші паперу. Розвиток дрібної моторики кисті й пальців рук, окоміру дітей.

## **Блок 7**

*Організація роботи з розвитку мовлення в закладі дошкільної освіти.*

**Тема 1. Планування роботи з розвитку мовлення в закладі дошкільної освіти.** Зміст і значення планування роботи з розвитку мовлення.

**Тема 2. Методичне керівництво роботою з розвитку мовлення.** Сутність за структура методичного керівництва роботою з розвитку мовлення. Форми надання методичної допомоги з розвитку мовлення в

закладі дошкільної освіти. Робота методиста та інспектора в напрямку мовленнєвого розвитку дітей.

**Тема 3. Спільна робота закладу дошкільної освіти й сім'ї з розвитку мовлення дітей.** Значення, сутність та зміст спільної роботи закладу дошкільної освіти та сім'ї з розвитку дитячого мовлення. Форми взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї в напрямку розвитку мовлення дітей.

## Лекція №1

### «Науково-теоретичні засади теорії та методики розвитку мовлення дітей»

Розвиток мовлення в дошкільному віці є ключовою умовою формування інтелектуального та соціального становлення дитини, адже мова забезпечує пізнання світу, регулювання поведінки та ефективну комунікацію. Сучасні наукові підходи до мовленнєвого розвитку ґрунтуються на досягненнях психолінгвістики, психології розвитку та лінгвістики, що дозволяє комплексно розглядати мовлення як когнітивний, соціальний та культурний феномен.

Передусім важливо зазначити, що психолінгвістичні дослідження визначають мовлення як складний процес, що охоплює сприймання, збереження та породження мовних висловлювань. У дошкільному віці цей процес розгортається особливо інтенсивно, оскільки саме цей період є сензитивним для становлення мовних здібностей – фонематичного слуху, словника, граматичного ладу та зв'язного мовлення.

Переходячи до психологічних засад, варто наголосити на соціальній природі мовлення. Згідно з Виготським і його послідовниками, дитина опановує мову у взаємодії з дорослими, поступово переходячи від зовнішніх форм комунікації до внутрішніх мовленнєвих структур. Такий процес відбувається в зоні найближчого розвитку, де дорослий виступає провідником і партнером у мовленнєвій діяльності.

Лінгвістична теорія доповнює ці підходи, наголошуючи, що мовна компетентність дошкільника охоплює кілька взаємопов'язаних компонентів: фонетико-фонематичний, лексичний, граматичний, текстовий і комунікативно-прагматичний. Їх становлення забезпечує здатність дитини не лише формувати мовні одиниці, а й доречно їх використовувати у спілкуванні.

Плавно переходячи до закономірностей, підкреслимо, що мовленнєвий розвиток відбувається поетапно – від гуління та лепету до опанування

складних форм зв'язного висловлювання. Важливо, що цей розвиток тісно пов'язаний з іншими психічними процесами: мисленням, пам'яттю, увагою. Гра як провідний вид діяльності дошкільника створює природні умови для формування комунікативних мотивів та мовленнєвої ініціативи.

Соціокультурні умови також суттєво впливають на темп і якість мовленнєвого розвитку. Мовне середовище, родинні традиції спілкування, культурний досвід і вплив медіа формують контекст, у якому дитина навчається висловлювати думки та взаємодіяти з іншими.

Сучасна методика охоплює кілька напрямів роботи: розвиток фонематичного слуху, збагачення словника, формування граматично правильного мовлення, удосконалення зв'язних висловлювань та комунікативної взаємодії. Для цього застосовують різні мовленнєві ігри, бесіди, вправи, театралізацію, перекази, розповідання та моделювання мовленнєвих ситуацій.

Сьогодні дедалі більшого значення набувають сучасні освітні технології – інтерактивні методи, ІКТ, мультимедійні засоби, тренінги розвитку комунікативних умінь. Вони сприяють появі нових форм мовленнєвої активності й мотивують дітей до самостійного мовлення.

Педагог відіграє вирішальну роль у створенні мовного середовища. Його власна мовленнєва культура, вміння організувати комунікацію, підтримати ініціативу дитини та взаємодіяти з родиною є основою успішного розвитку мовлення дошкільників.

Отже, науково-теоретичні засади теорії та методики розвитку мовлення дітей охоплюють знання про психолінгвістичні механізми, психологічні закономірності та лінгвістичну структуру мовлення. Методика ж забезпечує практичну реалізацію цих положень у педагогічній діяльності, спрямованій на гармонійний, всебічний і комунікативно орієнтований розвиток дошкільника.

## Лекція №2

### «Навчально-мовленнєва діяльність дітей дошкільного віку»

Навчально-мовленнєва діяльність є важливою складовою розвитку дитини-дошкільника, оскільки поєднує процеси пізнання, комунікації та формування мовної компетентності. У період дошкільного дитинства створюються базові передумови для усвідомленого мовлення, становлення мовленнєвих дій та засвоєння норм рідної мови. Наукове осмислення цього процесу ґрунтується на психолінгвістичних, психологічних і педагогічних концепціях мовленнєвого розвитку.

Передусім, навчально-мовленнєва діяльність визначається як цілеспрямований процес оволодіння мовними засобами з опорою на пізнавальну активність дитини. Вона формується у взаємодії з дорослим, який організовує середовище, створює мовні ситуації та забезпечує зразкове мовлення.

Психолінгвістичний підхід розглядає таку діяльність як послідовність внутрішніх і зовнішніх мовленнєвих операцій: сприймання, аналізу, відбору мовних одиниць, побудови висловлювання. Психологія розвитку підкреслює, що становлення мовленнєвої діяльності відбувається в зоні найближчого розвитку, у межах співдії дорослого й дитини, де мовлення виступає знаряддям мислення.

Поступово переходячи до структурних компонентів, зазначимо, що навчально-мовленнєва діяльність включає:

1. Мотиваційний компонент – внутрішнє бажання спілкуватися, інтерес до мовленнєвих завдань, позитивне ставлення до мовних ігор та вправ.
2. Змістовий компонент – уявлення про мовні явища, словниковий запас, знання граматичних форм та правил комунікативної поведінки.
3. Операційний компонент – конкретні мовленнєві дії: добір слів, побудова фраз, переказ, опис, діалог, розв'язання комунікативних задач.

4. Контрольно-оцінний компонент – уміння оцінювати власне мовлення, виправляти помилки, дотримуватися норм ввічливості та логічної послідовності.

Сформованість цих компонентів забезпечує перехід від стихійного мовлення до більш усвідомленого, регульованого та навчального.

Ефективне формування навчально-мовленнєвої діяльності можливе за умови організації розвивального мовного середовища. Важливими факторами є мовленнєва культура вихователя, системність педагогічної роботи, залучення дітей до різножанрових мовленнєвих практик та емоційна підтримка.

Особливу роль відіграє гра, оскільки саме в ігрових ситуаціях дитина найприродніше виявляє мовленнєву активність, бере участь у спільному обговоренні, домовляється, описує події й персонажів. Не менш значущими є спостереження, художня література, театралізовані дії, робота з наочністю та мультимедійними засобами, що сприяють збагаченню словника й розвитку зв'язного мовлення.

Переходячи до методичного наповнення, зазначимо, що навчально-мовленнєва діяльність охоплює різні види завдань:

- слухання та розуміння мовлення;
- словотворчі та лексичні вправи;
- граматичні завдання на узгодження й утворення форм;
- завдання з розвитку зв'язного мовлення: розповідь, переказ, опис, творче висловлювання;
- діалогічні вправи та мовні ситуації;
- ігрові комунікативні завдання, що стимулюють мовленнєву ініціативу.

Такі вправи спрямовані не лише на засвоєння мовних норм, а й на формування здатності використовувати мовлення для розв'язання практичних та комунікативних завдань.

Завершуючи, підкреслимо, що дорослий – вихователь або батьки – є організатором і партнером у навчально-мовленнєвій діяльності. Він створює

простір для діалогу, урізноманітнює мовні ситуації, підтримує мовленнєві ініціативи дитини та забезпечує позитивний емоційний фон. Саме через співпрацю з дорослим дошкільник набуває досвіду самостійного мовлення, переходить від наслідування до творчості та вчиться керувати власною комунікацією.

Отже, навчально-мовленнєва діяльність дітей дошкільного віку – це цілісний, багатокomпонентний процес, у якому поєднуються пізнання, мовлення та взаємодія. Її ефективний розвиток забезпечується науково обґрунтованими педагогічними умовами, системною організацією мовленнєвих завдань та активною позицією дорослого у створенні комунікативно насиченого середовища.

## Лекція №3

### «Мовленнєве спілкування:

### його сутність, структура, принципи організації»

Мовленнєве спілкування є базовою формою взаємодії між людьми й визначає розвиток мислення, пізнання, соціальний досвід та особистісне становлення. У дошкільному віці воно має особливе значення, оскільки саме завдяки мовленню дитина оволодіває соціальними нормами, навчається регулювати поведінку та вступати в конструктивний діалог. Науковий аналіз мовленнєвого спілкування охоплює його сутність, структурні компоненти та принципи організації.

Мовленнєве спілкування – це процес обміну думками, почуттями, намірами й інформацією через мовні засоби. Його сутність полягає не лише у передачі повідомлення, а у взаєморозумінні між учасниками комунікації. Спілкування має соціальну природу й здійснюється в певному контексті, що враховує цілі, ситуацію, мовленнєві ролі, емоційний фон.

У дошкільному віці мовленнєве спілкування виконує кілька ключових функцій: комунікативну, пізнавальну, регулятивну, емоційно-експресивну та соціалізуючу. Через нього діти навчаються домовлятися, обмінюватися думками, планувати та вирішувати спільні завдання.

Плавно переходячи до структурних компонентів, зазначимо, що мовленнєве спілкування включає:

1. Комунікативний намір (мотив) – потреба щось повідомити, запитати, домовитися або вплинути на співрозмовника. Без усвідомленого наміру спілкування не буде цілеспрямованим.

2. Зміст повідомлення – інформація, яку хоче передати мовець; вона може бути фактологічною, емоційною або соціально-оцінною.

3. Мовні засоби – слова, граматичні конструкції, інтонації, які забезпечують точність і виразність висловлювання.

4. Невербальні засоби – жести, міміка, пози, паузи, які підсилюють мовлення та допомагають уточнювати зміст.

5. Комунікативні дії співрозмовників – уміння слухати, реагувати, уточнювати, підтримувати діалог.

6. Результат комунікації – ступінь досягнення взаєморозуміння, вирішення спільної задачі або підтримання контакту.

Отже, структура спілкування охоплює як внутрішні психічні процеси (мотивація, планування), так і зовнішні мовні та невербальні дії.

Переходячи до принципів, підкреслимо, що ефективне мовленнєве спілкування ґрунтується на таких засадах:

1. Принцип цілеспрямованості – висловлювання має відповідати конкретній меті: повідомленню, запиту, переконанню, організації взаємодії.

2. Принцип доступності та відповідності віку – мовлення повинно бути зрозумілим для співрозмовника, особливо коли мова йде про дітей дошкільного віку.

3. Принцип діалогічності – комунікація вибудовується як взаємодія партнерів, де важливими є чергування реплік, уважне слухання, реагування.

4. Принцип ситуативності – мовлення повинно відповідати умовам ситуації: місцю, часу, змісту діяльності, соціальним ролям учасників.

5. Принцип емоційної виразності – інтонація, тембр і темп мовлення мають підтримувати емоційний контакт.

6. Принцип культуровідповідності – дотримання норм мовленнєвого етикету, ввічливості, соціально схвалених форм комунікації.

7. Принцип інтегрованості – спілкування включає мовленнєві, когнітивні, емоційні та соціальні процеси, які взаємодіють між собою.

Дотримання цих принципів забезпечує ефективність мовної взаємодії, виховує культуру спілкування та сприяє розвитку комунікативної компетентності дітей.

Завершуючи, варто підкреслити, що з дошкільниками мовленнєве спілкування має будуватися на основі співробітництва, підтримки та емоційної відкритості. Вихователь повинен виступати не лише мовцем, а партнером у діалозі, моделювати зразки комунікативної поведінки,

заохочувати самостійні висловлювання, створювати мовні ситуації та ігрові завдання, які стимулюють мовленнєву активність.

Отже, мовленнєве спілкування – це багатокomпонентний процес взаємодії людей за допомогою мовних і невербальних засобів. Його структура включає мотив, зміст, мовні та комунікативні дії, результат. Ефективна організація спілкування спирається на принципи цілеспрямованості, діалогічності, доступності, ситуативності та культуровідповідності. Виконання цих принципів забезпечує повноцінний розвиток дітей і формування їхньої комунікативної компетентності.

## Лекція №4

### «Мовленнєве середовище, його розвивальний потенціал. Закономірності та принципи розвитку мовлення дітей раннього й дошкільного віку»

Мовленнєвий розвиток дітей раннього й дошкільного віку є одним із ключових напрямів сучасної педагогіки, оскільки саме в цей період формується фундамент мовної компетентності, що визначає подальше навчання та соціалізацію. Розвиток мовлення значною мірою залежить від якості мовленнєвого середовища, яке оточує дитину та забезпечує умови для активної комунікації, наслідування, засвоєння мовних норм.

Мовленнєве середовище – це сукупність умов, у яких дитина чує, сприймає, відтворює та використовує мовлення. Воно включає мовлення дорослих, спілкування з однолітками, предметно-ігрове середовище, книжкове оточення, а також мовні стимули, пов'язані з культурою родини та закладу освіти.

Розвивальний потенціал такого середовища полягає в тому, що воно:

- забезпечує збагачення мовного досвіду через різноманітність мовленнєвих ситуацій;
- стимулює мовленнєву активність і ініціативність;
- сприяє формуванню словника, граматичних умінь і зв'язного мовлення;
- підтримує соціально-комунікативні компетенції, зокрема вміння слухати, відповідати, взаємодіяти;
- впливає на емоційний розвиток, адже тепле, доброзичливе мовлення дорослого створює емоційний комфорт і безпеку.

Якісне мовленнєве середовище передбачає не лише достатній мовний обсяг, а й позитивний емоційний фон, чіткі, виразні зразки мовлення, добір літератури, ігрові та комунікативні стимули.

Переходячи до закономірностей, підкреслимо, що мовлення формується поступово й відповідає певним природним етапам розвитку:

1. Сензитивність раннього та дошкільного віку.

У цей період дитина особливо чутлива до мовних стимулів, активно наслідує та засвоює мовні моделі.

2. Єдність розвитку мовлення й мислення.

Формування мовлення тісно пов'язане з розвитком когнітивних процесів: сприймання, пам'яті, уваги, уяви, логічного мислення.

3. Поступове ускладнення мовленнєвих дій.

Від гуління та лепету дитина переходить до окремих слів, далі – до фразового мовлення, а потім до складних синтаксичних конструкцій і зв'язних висловлювань.

4. Залежність від соціального середовища.

Мовленнєвий розвиток визначає не лише психофізіологічна зрілість, а й кількість та якість взаємодії з дорослими.

5. Взаємозв'язок мовлення з провідними видами діяльності.

У ранньому віці – це предметні дії, у дошкільному – сюжетно-рольова гра, у яких мовлення виступає засобом взаємодії та регуляції дій.

6. Поступове опанування норм рідної мови.

Діти засвоюють фонетичні, лексичні, граматичні й комунікативні норми через активне мовлення та вправлення.

Організація мовленнєвого розвитку в закладі освіти базується на низці принципів, що забезпечують ефективність педагогічної роботи:

1. Принцип науковості та природовідповідності.

Методи та прийоми повинні відповідати віковим можливостям дітей та закономірностям їх розвитку.

2. Принцип комунікативної спрямованості.

Навчання має бути наближеним до реального спілкування: діалоги, рольові ігри, мовленнєві ситуації.

3. Принцип систематичності й послідовності.

Мовленнєві завдання вводяться поетапно: від простого до складного.

4. Принцип доступності та врахування індивідуальних можливостей.

Вихователь має враховувати темп мовленнєвого розвитку кожної дитини та добирати відповідні завдання.

5. Принцип активного мовленнєвого тренування.

Мовлення формується через регулярне вправління: повторення, моделювання, перекази, творчі висловлювання.

6. Принцип емоційної насиченості.

Мовленнєве навчання має відбуватися в атмосфері довіри, підтримки та позитивних емоцій.

7. Принцип інтеграції.

Розвиток мовлення поєднується з пізнавальним, художньо-естетичним, руховим та соціально-комунікативним розвитком.

Розвивальне мовленнєве середовище має включати:

- зразкове мовлення вихователя;
- постійний діалог з дітьми;
- добір якісної дитячої літератури;
- організацію мовленнєвих ситуацій та ігрових вправ;
- використання наочності, сюжетних картин, мультимедійних ресурсів;
- партнерську взаємодію між дорослим і дитиною;
- підтримку творчих мовленнєвих проявів.

Таке середовище сприяє зростанню мовленнєвої активності, розвитку мовної компетентності та формуванню позитивного ставлення до спілкування.

Отже, мовленнєве середовище є визначальним чинником розвитку мовлення дітей раннього й дошкільного віку. Його розвивальний потенціал реалізується через різноманітні мовні стимули, емоційну взаємодію та цілеспрямовану педагогічну підтримку. Закономірності розвитку мовлення визначають природний шлях засвоєння мови, а принципи педагогічної роботи забезпечують ефективність мовленнєвих впливів. Разом вони створюють

підґрунтя для повноцінного формування мовленнєвої та комунікативної компетентності дошкільників.

## Лекція №5

### «Мовлення вихователя як засіб розвитку мовлення дітей,

#### ВИМОГИ ДО НЬОГО»

Мовлення вихователя є ключовим інструментом мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Саме через мовлення дорослого дитина отримує зразки правильної вимови, граматики, побудови висловлювань і комунікативної поведінки. Тому якість мовлення вихователя визначає якість мовленнєвого середовища та є одним із найпотужніших чинників формування мовної компетентності дошкільників.

Мовлення вихователя виконує кілька важливих функцій:

1. Модельна функція – дорослий є мовним зразком, на якому діти вчаться вимовляти звуки, добирати слова, будувати фрази.
2. Навчальна функція – через мовлення педагог пояснює, інструктує, ставить завдання, коригує та стимулює мовленнєву активність.
3. Комунікативна функція – вихователь взаємодіє з дітьми, підтримує їхні висловлювання, розвиває діалогічне мовлення.
4. Регулятивна функція – мовлення дорослого допомагає дітям організувати діяльність, планувати дії, дотримуватися правил.
5. Емоційно-виховна функція – інтонація, тон, тембр створюють психологічний комфорт і формують позитивне ставлення до мови та спілкування.

Отже, мовлення вихователя має не лише інформаційний, а й виховний та розвивальний вплив.

Переходячи до вимог, слід підкреслити, що мовлення вихователя повинно бути зразковим за всіма мовними рівнями.

Фонетична правильність:

- чітка, виразна артикуляція;
- правильна вимова звуків рідної мови;
- логічні паузи, чітке членування думки;
- помірний темп мовлення, доступний для сприймання дітьми.

Лексична точність і багатство:

- добір слів відповідно до віку дітей;
- уникання суржика, діалектизмів, штампів;
- збагачення мовлення емоційно-виразними засобами;
- використання різноманітних синонімів, антонімів, точних назв предметів і дій.

Граматична правильність:

- правильне узгодження слів;
- використання нормативних граматичних конструкцій;
- уникання надмірної спрощеності чи перевантаження складними структурами.

Стилістична доречність:

- відповідність мовлення ситуації та меті спілкування;
- логічність, послідовність і структурованість висловлювань;
- використання художньо-образних елементів (казки, порівняння, епітети).

Комунікативні вимоги:

- уважне слухання дітей, вміння підтримати діалог;
- використання запитань, що активізують мовлення;
- чуйне реагування на висловлювання дитини;
- стимулювання самостійних фраз і розгорнутих висловлювань.

Емоційно-виразні якості:

- тепла, доброзичлива інтонація;
- варіативність темпу й сили голосу залежно від ситуації;
- вміння передавати емоції мовними й інтонаційними засобами.

Мовлення вихователя стає ефективним засобом розвитку, коли педагог:

- організовує діалогічне спілкування, а не лише монолог;
- ставить відкриті запитання, що спонукають дітей до розгорнутих відповідей;

-використовує пояснення, коментарі, мовний супровід дій, що збагачує словник;

-моделює мовленнєві ситуації (обговорення, домовляння, рольові діалоги);

-застосовує виразне читання художніх творів;

-здійснює корекцію мовлення ненав'язливо, повторюючи правильний варіант;

-підтримує мовленнєву ініціативу, заохочує дітей висловлювати власні думки.

Також підкреслимо, що мовленнєва культура вихователя – це не лише правильне мовлення, а й уміння будувати спілкування на засадах партнерства, поваги та емоційної підтримки. Дорослий задає норму мовленнєвої поведінки, формує у дітей любов до слова, інтерес до мовленнєвої творчості й прагнення висловлюватися.

Отже, мовлення вихователя є провідним засобом мовленнєвого розвитку дошкільників. Його якість визначається вимогами до вимови, словника, граматики, стилю, емоційної виразності та комунікативності. Зразкове, доброзичливе і методично продумане мовлення формує основу мовної та комунікативної компетентності дітей, сприяє їхній соціалізації та інтелектуальному розвитку.

## Лекція №6

### «Завдання, зміст, засоби та форми роботи з розвитку мовлення в закладі дошкільної освіти»

Розвиток мовлення в закладі дошкільної освіти є одним із провідних напрямів освітнього процесу та передумовою формування в дітей готовності до навчання у школі. Саме в дошкільному віці відбувається інтенсивне становлення словника, граматичної будови мовлення, звукової культури, діалогічних і монологічних умінь. Тому система роботи з мовленнєвого розвитку має бути цілеспрямованою, науково обґрунтованою та методично продуманою.

Переходячи до визначення основних завдань, зазначимо, що вони охоплюють усі компоненти мовленнєвої компетентності:

1. Формування звукової культури мовлення:

- розвиток правильної артикуляції;
- формування фонематичного слуху;
- удосконалення темпу, сили голосу, інтонаційної виразності.

2. Збагачення та активізація словника:

- засвоєння нових слів, уточнення значень;
- розвиток словотворення та словозміни;
- формування вміння добирати точні та доречні слова.

3. Оволодіння граматичною будовою мовлення:

- правильне узгодження слів;
- опанування різних типів речень;
- формування навичок зв'язного висловлення.

4. Розвиток діалогічного та монологічного мовлення:

- вміння вести бесіду;
- вміння слухати та реагувати;
- формування вмінь описувати, переказувати, розповідати.

5. Виховання культури мовленнєвого спілкування:

- формування ввічливості, мовленнєвого етикету;

-розвиток емоційної чутливості та вміння виражати почуття словом.

6. Стимулювання мовленнєвої творчості дітей:

-створення умов для словесної творчості;

-розвиток здатності будувати оригінальні висловлювання, придумувати сюжети.

Зміст мовленнєвої роботи реалізується у кількох взаємопов'язаних напрямках:

Формування звукової культури мовлення:

-робота над вимовою звуків;

-вправи на розвиток фонематичного слуху;

-інтонаційні вправи, ритмізовані тексти, чистомовки.

Лексична робота:

-ознайомлення з новими словами у різних видах діяльності;

-уточнення значень і семантичних зв'язків;

-формування активного словника (введення слів у висловлювання).

Граматична робота:

-вправи на формування словозміни (однина/множина, рід, час, відмінки);

-розвиток уміння будувати різні типи речень;

-введення складніших синтаксичних конструкцій.

Розвиток зв'язного мовлення:

-переказ художніх творів;

-складання описів, розповідей, роздумів;

-створення сюжетних висловлювань за картинками, ігровими ситуаціями.

Розвиток комунікативних умінь:

-навчання культури спілкування;

-вправи на діалогічні вміння (запитання–відповідь, обмін репліками);

-організація мовленнєвої взаємодії в іграх та повсякденному житті.

До основних засобів розвитку мовлення належать:

1. Мовлення вихователя – головний зразок для наслідування.
2. Художня література – казки, оповідання, вірші, загадки, прислів'я.
3. Дидактичні ігри та вправи – з мовними завданнями, картками, сюжетами.
4. Предметно-розвивальне мовленнєве середовище – куточки книги, театралізації, словесної творчості, картинний матеріал.
5. Образотворча діяльність, музика, рухові ігри – як умови для мовного супроводу та збагачення словника.
6. Ігрова діяльність (сюжетно-рольова, театралізована, символічна) – як природне поле для виникнення мовленнєвих ситуацій.
7. Ситуації повсякденного спілкування – бесіди, коментарі, інструкції, обговорення подій.

Форми роботи охоплюють як спеціальні, так і інтегровані види діяльності.

Спеціально організовані заняття:

- заняття з фонетики, словника, граматики;
- заняття зі зв'язного мовлення;
- комбіновані мовленнєві заняття.

Мовленнєві ситуації та ігри:

- сюжетно-рольові та театралізовані ігри;
- мовленнєві тренінги, діалоги, “ігри-бесіди”;
- логопедичні та артикуляційні вправи.

Індивідуальна робота:

- корекція вимови;
- розвиток словника;
- формування зв'язного висловлювання.

Робота в повсякденному житті:

- мовленнєвий супровід дій;
- спостереження з обговоренням;
- побутові діалоги, коментування ситуацій.

Інтегровані та комплексні форми:

- читання й обговорення літературних творів;
- заняття інтегрованого типу (мовлення + пізнання, мовлення + гра);
- творчі проекти, театралізації, мовні свята.

Робота з розвитку мовлення в закладі дошкільної освіти повинна бути систематичною, різнобічною та індивідуально орієнтованою. Її ефективність залежить від:

- професійної мовленнєвої культури вихователя;
- створення збагаченого мовленнєвого середовища;
- поєднання різних форм і засобів;
- партнерської взаємодії з батьками;
- врахування вікових та індивідуальних можливостей дітей.

Отже, розвиток мовлення дошкільників – багатокомпонентний процес, що включає чітко визначені завдання, науково обґрунтований зміст, різноманітні засоби та форми організації роботи. Системна мовленнєва діяльність у закладі дошкільної освіти створює основу для формування мовленнєвої, комунікативної й соціальної компетентності дітей та забезпечує їхню готовність до успішного подальшого навчання.

## Лекція №7

### «Методи й прийоми розвитку мовлення дітей»

Розвиток мовлення дітей дошкільного віку є центральним завданням дошкільної педагогіки. Використання різноманітних методів та прийомів дає змогу ефективно формувати всі компоненти мовленнєвої компетентності: звукову культуру, словник, граматичну будову, діалогічне й монологічне мовлення, комунікативні уміння та мовленнєву творчість. Ефективність освітнього процесу залежить від системного, цілеспрямованого й методично обґрунтованого добору методів та прийомів.

Методи розвитку мовлення – це способи педагогічної взаємодії, спрямовані на формування мовленнєвих умінь і навичок дітей. Вони поділяються на три основні групи:

1. Словесні методи
2. Наочні методи
3. Практичні методи

Кожна група має специфічний вплив на мовленнєву активність та забезпечує розвиток певних мовних компонентів.

Словесні методи є основними в роботі з дошкільниками, оскільки безпосередньо формують мовленнєві навички.

Бесіда:

- розвиває діалогічне мовлення;
- стимулює мислення, спостережливість;
- формує зв'язок між словом і досвідом дитини.

Прийоми: запитання різних типів, уточнення, перефразування, стимулювання до розгорнутих відповідей.

Читання й обговорення художніх творів:

- збагачує словник;
- формує інтонаційну виразність;
- розвиває мовленнєву уяву.

Прийоми: виразне читання, коментування, з'ясування слів, переказ.

Переказ:

- формує структурованість і послідовність висловлювань;
- розвиває пам'ять і монологічне мовлення.

Прийоми: переказ за опорами (картинками, планом), вибірковий переказ, творчий переказ.

Розповідь вихователя:

- моделює зразок зв'язного мовлення;
- спонукає до наслідування та самостійних висловлювань.

Словесна творчість:

- стимулює уяву, фантазію, мовленнєву ініціативу;
- сприяє оволодінню складнішими структурами мовлення.

Прийоми: складання казок, вигадкування продовження сюжету, колективні розповіді.

Ці методи опираються на зорове сприймання, що особливо важливо для дітей раннього й дошкільного віку.

Розглядання предметів і картин:

- збагачує словник;
- формує точність і повноту опису;
- допомагає встановлювати зв'язки між предметами.

Прийоми: опис за планом, порівняння, добір ознак, виділення деталей.

Спостереження в природі та соціальному довкіллі:

- стимулює вживання активного словника;
- розвиває коментувальне мовлення;
- формує граматично правильні конструкції.

Прийоми: коментарі, узагальнення, словесне моделювання.

Ілюстративний матеріал:

- сюжетні малюнки, серії картинок, схеми, моделі.

Прийоми: складання розповідей за серією, встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

Практичні методи розвитку мовлення. Ці методи поєднують мовлення з дією, оскільки діти дошкільного віку мислять у діяльності.

Ігрові методи:

- сюжетно-рольові ігри;
- театралізовані ігри;
- дидактичні мовленнєві ігри.

Прийоми: рольові діалоги, мовні доручення, інсценізація, мовленнєві етюди.

Практичні вправи:

- артикуляційні та дихальні вправи;
- вправи з розвитку фонематичного слуху;
- тренування вміщення слів у фрази, утворення форм слів, складання речень.

Мовленнєвий супровід діяльності:

- опис дій, коментування, планування;
- формування внутрішнього мовлення через озвучення логіки дій.

Прийоми: «говорю–роблю», «спочатку–потім», коментоване малювання.

Спеціальні прийоми розвитку мовлення:

Окремі методичні прийоми широко застосовуються для формування певних мовних умінь:

1. Мовні моделі – схеми, плани, опорні слова.
2. Підказка й варіантність – педагог дає кілька можливих формулювань.
3. Уточнення та корекція помилок – ненав'язливе повторення правильного варіанту.
4. Порівняння й зіставлення – розвиток словотворення й словозміни.
5. Проблемні запитання – стимулювання мислення та мовленнєвих міркувань.
6. Емоційне підсилення – зміна інтонації, використання виразних жестів.

Принципи добору методів та прийомів. Ефективність мовленнєвого розвитку залежить від дотримання таких принципів:

- вікова відповідність – методи мають відповідати можливостям дітей;
- системність і послідовність – робота від простого до складного;
- активність і самостійність дітей – стимулювання мовленнєвої ініціативи;
- інтеграція мовлення з іншими видами діяльності;
- ігровий характер – мова розвивається найкраще у грі;
- позитивний емоційний фон – створення комфортної мовленнєвої атмосфери.

Отже, методи й прийоми розвитку мовлення дітей утворюють цілісну систему, що охоплює словесні, наглядні та практичні методи. Їхнє поєднання забезпечує формування всіх компонентів мовленнєвої компетентності – від звукової культури до творчих мовленнєвих здібностей. Ефективність мовленнєвого розвитку залежить від професійного добору методів, їх варіативності, системності й адаптації до вікових особливостей дошкільників.

## Лекція №8

### «Дидактичні ігри та вправи з розвитку українського мовлення»

Дидактичні ігри та вправи – один із найефективніших засобів розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Вони поєднують навчання з активною, цікавою діяльністю, сприяють збагаченню словника, формуванню зв'язного мовлення та розвитку комунікативних умінь. Для українського мовлення важливо забезпечити системність вправ, враховуючи мовну специфіку та вікові особливості дітей.

Значення дидактичних ігор та вправ у розвитку мовлення:

1. Стимулюють мовленнєву активність дітей.
2. Формують лексичний запас та граматичну правильність мовлення.
3. Розвивають фонематичний слух та артикуляційну культуру.
4. Підвищують комунікативну компетентність: вміння слухати, відповідати, вести діалог.
5. Формують здатність до зв'язного, логічного та творчого мовлення.
6. Створюють емоційно-позитивну атмосферу, сприяють зацікавленості та мотивації до мовної діяльності.

Класифікація дидактичних ігор та вправ:

За видом мовленнєвої діяльності:

1. Словникові – збагачують активний і пасивний словник, розвивають уміння добирати слова за змістом.
2. Граматичні – формують правильне вживання форм слів і речень.
3. Фонетико-артикуляційні – удосконалюють вимову звуків, розвиток дихання та артикуляційної моторики.
4. Зв'язного мовлення – вправи на опис, переказ, розповідь, складання казок.
5. Комунікативні – розвивають діалогічне мовлення та уміння взаємодіяти в мовленнєвих ситуаціях.

За формою організації:

1. Індивідуальні – вправи, спрямовані на розвиток мовлення конкретної дитини.

2. Парні та групові – стимулюють спільну мовленнєву діяльність, взаємодію.

3. Колективні – мовні ігри для всього дитячого колективу, наприклад, театралізація, рольові ігри.

Приклади дидактичних ігор та вправ:

Словникові ігри:

-«Добери слово» – знаходження слів за темою чи ознаками.

-«Назви предмет» – демонстрування предметів, картинки, загадки.

-«Хто що робить?» – розвиток активного словника дієслів.

Граматичні вправи:

-«Встав правильне слово» – формування словозміни.

-«Склади речення» – розвиток синтаксичної будови мовлення.

-«Виправ помилку» – корекція неправильних форм слів або речень.

Фонетико-артикуляційні вправи:

1. Чистомовки, скоромовки для розвитку артикуляції.

2. Вправи на фонематичне розрізнення звуків («Знайди звук у слові»).

3. Ігри з інтонацією, ритмом та темпом мовлення.

Ігри на розвиток зв'язного мовлення:

1. «Склади казку за картинкою» – розвиток логічного та творчого мовлення.

2. «Переказ історії» – формування структурованого мовлення.

3. «Придумай продовження» – розвиток фантазії та мовленнєвої творчості.

Комунікативні ігри:

1. «Діалог у ролях» – моделювання життєвих ситуацій.

2. «Запитай та відповідай» – розвиток уміння ставити запитання та відповідати.

3. «Коло розмови» – обговорення подій дня або казки, чергування реплік.

Принципи організації дидактичних ігор та вправ:

1. Вікова відповідність – вправи мають бути доступними для рівня мовленнєвого розвитку дітей.

2. Активність дитини – діти повинні самостійно формулювати висловлювання.

3. Ігровий характер – навчання через гру забезпечує зацікавленість і мотивацію.

4. Системність і послідовність – від простих до складних вправ, від слова до зв'язного мовлення.

5. Емоційна насиченість – позитивна оцінка успіхів стимулює мовленнєву активність.

6. Інтеграція – поєднання мовленнєвих вправ із різними видами діяльності (музика, малювання, рух).

Роль вихователя. Вихователь виступає організатором і модератором мовленнєвих ігор:

- моделює правильне мовлення;
- створює ситуації для комунікації;
- підтримує ініціативу дітей;
- стимулює висловлювання, творчість і самостійність;
- коригує мовлення ненав'язливо, повторюючи правильні форми.

Отже, дидактичні ігри та вправи – ефективний і природний засіб розвитку українського мовлення у дітей. Вони поєднують навчання і гру, забезпечують розвиток словника, граматики, зв'язного мовлення, комунікативних умінь і мовленнєвої творчості. Системне використання цих методів у закладі дошкільної освіти створює умови для повноцінного мовленнєвого та соціального розвитку дітей.

## Лекція №9

### «Витоки дошкільної лінгводидактики в роботах зарубіжних науковців»

Дошкільна лінгводидактика – це науково-педагогічна галузь, яка досліджує закономірності формування мовлення та мовної компетентності у дітей раннього та дошкільного віку. Вивчення витоків цієї дисципліни у зарубіжній педагогічній науці допомагає зрозуміти історичні передумови сучасних підходів до розвитку мовлення та комунікативної діяльності дітей.

Передумови виникнення дошкільної лінгводидактики:

1. Зростання уваги до дитячого мовлення як чинника інтелектуального і соціального розвитку.

2. Усвідомлення значення ранньої мовної освіти для пізнавальної та соціальної адаптації дитини.

3. Розвиток педагогіки дошкільного віку у XIX–XX ст. у Європі та США.

Основними тенденціями були:

-інтеграція мовного розвитку з грою та навчальною діяльністю;

-систематичне формування словника, граматичних структур і мовленнєвих умінь;

-увага до індивідуальних особливостей дітей.

Основні зарубіжні науковці та їхні внески:

Фрідріх Фрєобель (Німеччина, 1782–1852):

1. Засновник дошкільної освіти (дитячий садок – Kindergarten).

2. Підкреслював роль гри та спілкування у мовленнєвому розвитку дитини.

3. Розробив ігрові матеріали та вправи, що стимулюють мовлення, уяву, словникову активність.

4. Вважав, що дитина пізнає світ і мову через дію та взаємодію з оточенням.

Марія Монтесорі (Італія, 1870–1952):

1. Впровадила методику самостійної діяльності дошкільників.
2. Використовувала спеціальні матеріали для мовного розвитку: картки, предмети, тексти.
3. Підкреслювала, що мовлення формується через сенсорний досвід і практичну діяльність.

4. Наголошувала на індивідуальному підході та темпі засвоєння мови.

Жан Жак Руссо (Франція, 1712–1778):

1. Теоретично обґрунтував природний розвиток мовлення дитини.
2. Вважав, що дитина спочатку наслідує мову дорослих, а потім формує власні висловлювання.
3. Підкреслював важливість вільної гри та природного середовища для мовленнєвого розвитку.

Джон Локк (Англія, 1632–1704):

1. Першим виокремив значення впливу середовища та вихователя на мовленнєвий розвиток дитини.
2. Акцентував увагу на навчанні через приклад та спостереження.
3. Запропонував ідею системного підходу до розвитку мовлення, пов'язуючи його із загальним вихованням.

Вальдорфська педагогіка (Рудольф Штайнер, Австрія, 1861–1925):

1. Розвивала інтегративний підхід: мова, рух, творчість і мистецтво.
2. Використовувала казки, пісні, театралізації для формування мовної компетентності.
3. Створювала ситуації живого спілкування, що сприяли емоційному та мовленнєвому розвитку.

Основні принципи зарубіжної дошкільної лінгводидактики:

1. Природність – розвиток мовлення через спілкування, гру, досвід дитини.
2. Цілеспрямованість – систематичне формування словника, граматичних структур, комунікативних умінь.

3. Ігрова активність – мовлення формується під час гри та творчої діяльності.

4. Індивідуальний підхід – врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей.

5. Сенсорна опора – формування мовлення через сприймання, дії та емоційний досвід.

6. Роль вихователя – педагог виступає зразком мовлення і організатором мовленнєвих ситуацій.

Вплив зарубіжних підходів на сучасну лінгводидактику:

1. Сучасна дошкільна лінгводидактика поєднує педагогіку гри, індивідуальні методи Монтесорі та сенсорний підхід Фрєобеля.

2. Використовуються комплексні програми розвитку мовлення, інтегруючи творчість, гру, спостереження та дидактичні вправи.

3. Підкреслюється роль вихователя як мовного зразка та організатора комунікативних ситуацій.

Отже, витоки дошкільної лінгводидактики зарубіжними науковцями демонструють, що ефективний розвиток мовлення дітей базується на природності, грі, індивідуальному підході та системності навчання. Ідеї Фрєобеля, Монтесорі, Руссо, Локка та Штайнера сформували основу сучасних підходів до розвитку мовлення дошкільників, поєднуючи педагогічну практику з науковими принципами раннього навчання.

## Лекція №10

### «Становлення та розвиток дошкільної лінгводидактики в Україні»

Дошкільна лінгводидактика в Україні – це галузь педагогіки, що вивчає закономірності розвитку мовлення у дітей раннього та дошкільного віку, методи та форми навчання, а також умови формування мовленнєвої компетентності. Її розвиток тісно пов'язаний із історичними, культурними та науковими процесами в українській освіті.

Історичні передумови розвитку дошкільної лінгводидактики в Україні:

1. XIX – початок XX ст.:

-перші дитячі садки та дошкільні заклади з елементами мовного виховання (Київ, Львів, Харків);

-використання ігор, пісень, казок як засобу розвитку мовлення;

-вплив зарубіжних педагогів (Фребель, Руссо, Монтессорі) на практику дошкільної освіти в Україні.

2. 1920–1930-ті рр.:

-виникнення наукових підходів до мовного виховання дітей у дошкільних установах;

-розробка методик навчання рідної мови, словникового та граматичного розвитку;

-поява перших педагогічних праць українських авторів з мовного виховання.

Формування наукової бази дошкільної лінгводидактики в Україні.

Радянський період (1930–1980-ті рр.):

Мовленнєвий розвиток розглядався як частина загального психолого-педагогічного процесу.

Акцент на:

-фонетичну та граматичну підготовку;

-збагачення словника;

-підготовку до шкільного навчання.

-використання дидактичних ігор, вправ, казок, пісень.

Значний внесок українських науковців:

-Г.П. Шиян – розвиток зв'язного мовлення;

-Н.М. Бурлака – формування граматичних навичок;

-І.М. Бех – мовленнєве виховання в закладі дошкільної освіти.

Період 1990–2000-ті рр.:

1. Виникнення нових концепцій розвитку мовлення з урахуванням психолого-педагогічних досліджень.

2. Застосування інтегрованих методик, комбінування мовного та творчого розвитку.

3. Акцент на комунікативну компетентність, розвиток діалогічного та монологічного мовлення.

4. Розробка науково-методичних рекомендацій щодо мовного виховання в дитячих садках.

Сучасний етап розвитку дошкільної лінгводидактики в Україні:

Інтеграція з міжнародними підходами. Впровадження ідей Монтесорі, Вальдорфської педагогіки та сучасних досліджень розвитку мови.

Науково-методичне забезпечення:

1. Програми розвитку мовлення дітей (рекомендації МОН України).

2. Використання дидактичних ігор, сюжетно-рольових ігор, театралізацій, інтерактивних вправ.

Пріоритетні напрями розвитку мовлення:

-формування фонетичної культури, словника та граматичних структур;

-розвиток зв'язного та творчого мовлення;

-комунікативна підготовка до шкільного навчання;

-використання сучасних технологій (мультимедіа, інтерактивні методи).

Важливість професійної підготовки вихователя:

1. Вихователь – носій мовленнєвої культури, організатор мовленнєвого середовища.

2. Формування методичної компетентності у використанні дидактичних ігор та вправ.

Основні напрямки наукових досліджень в Україні:

1. Вивчення закономірностей формування мовлення у дітей раннього та дошкільного віку.
2. Розробка методик комплексного мовного розвитку через гру, спостереження та творчість.
3. Дослідження рольових, дидактичних та інтерактивних ігор у мовленнєвому розвитку.
4. Аналіз впливу мовного середовища та педагогічної взаємодії на мовленнєву активність.

Отже, дошкільна лінгводидактика в Україні пройшла довгий шлях становлення: від практичних методик мовного виховання до науково обґрунтованої системи розвитку мовлення.

Сучасна лінгводидактика поєднує наукові досягнення українських педагогів та зарубіжний досвід.

Важливими чинниками розвитку мовлення є якісне мовленнєве середовище, професійна компетентність вихователя та використання дидактичних ігор і вправ.

Системна та науково обґрунтована робота в дошкільних закладах забезпечує успішну соціалізацію та готовність дітей до навчання у школі.

## Лекція №11

### «Сучасні зарубіжні дослідження з проблем дошкільної лінгводидактики»

Дошкільна лінгводидактика у зарубіжній педагогіці останніх десятиліть активно розвивається, поєднуючи психологічні, лінгвістичні та педагогічні дослідження. Сучасні наукові підходи зосереджуються на комплексному розвитку мовлення, комунікативної компетентності та підготовці дитини до навчання в школі.

Розвиток комунікативної компетентності дошкільників:

1. Акцент на діалогічне та монологічне мовлення.
2. Використання ігор, рольових та театралізованих ситуацій.
3. Вивчення соціальних взаємодій у мовному розвитку (США, Великобританія, Канада).

Вплив мовного середовища та вихователя:

1. Мовленнєве середовище розглядається як ключовий фактор розвитку мови.
2. Вихователь виступає мовним зразком, організатором комунікації та стимулюючим фактором (Скандинавські країни, Австралія).

Інтеграція мовного розвитку з іншими видами діяльності:

- поєднання мови з грою, рухом, музикою, образотворчою діяльністю;
- розробка інтерактивних та мультимедійних методик (Німеччина, Японія, США).

Раннє навчання другої мови (білінгвізм):

- досліджується вплив двомовного середовища на мовленнєвий розвиток;
- вивчаються стратегії формування словника та граматики у двомовних дітей (Канада, Великобританія, Швейцарія).

Розвиток мовлення у дітей з особливими освітніми потребами:

1. Вивчення ефективних методів корекції мовлення у дітей із затримкою мовного розвитку, аутизмом, слуховими та когнітивними порушеннями (США, Ізраїль, Велика Британія).

2. Використання сенсорних матеріалів, інтерактивних технологій, спеціальних логопедичних вправ.

Основні зарубіжні науковці та їхні внески:

1. Н. Snow (США) – розвиток мовлення через спілкування та роль вихователя; раннє формування фонологічної та лексичної компетентності.

2. С. Hart і Т. Risley (США) – дослідження впливу мовного середовища та кількості слів, які дитина чує щодня, на мовленнєвий розвиток.

3. J. Bruner (Велика Британія) – теорія соціального контексту мовного розвитку, роль дорослого у підтримці дитячих висловлювань.

4. Е. Tomasello (Німеччина, США) – когнітивні та соціальні аспекти оволодіння мовою, розвиток комунікативної та когнітивної компетентності через ігрову взаємодію.

5. S. Whitehurst і С. Lonigan (США) – раннє формування фонематичного слуху, лексики та підготовки до читання.

Сучасні методи та технології досліджень:

1. Лонгітюдні дослідження – спостереження за розвитком мовлення дітей протягом тривалого часу.

2. Експериментальні методи – тестування ефективності конкретних методик розвитку мовлення.

3. Відеоспостереження та аналіз взаємодії – дослідження комунікації в природних умовах (групові заняття, ігри).

4. Комп'ютерні та мультимедійні технології – інтерактивні вправи, електронні книги, логопедичні програми.

5. Порівняльні дослідження – вплив культурних, мовних та освітніх чинників на розвиток мовлення.

Основні результати та висновки зарубіжних досліджень:

1. Якісне мовне середовище та активна взаємодія з дорослими – ключові фактори розвитку мовлення.

2. Ігрова діяльність та творчі вправи ефективно стимулюють комунікативну та когнітивну активність дітей.

3. Раннє двомовне навчання не шкодить розвитку рідної мови, а сприяє когнітивному та соціальному розвитку.

4. Індивідуальний підхід важливий для дітей з особливими потребами: адаптовані вправи та сенсорні матеріали підвищують ефективність мовленнєвого розвитку.

5. Роль вихователя та педагога визначальна: мовленнєвий зразок, підтримка ініціативи дитини, моделювання ситуацій спілкування.

Практичні рекомендації для закладів дошкільної освіти:

1. Використовувати багатоформатні засоби розвитку мовлення: ігри, вправи, музика, казки, інтерактивні матеріали.

2. Створювати мовне середовище з багатою лексикою та граматичними структурами.

3. Підтримувати індивідуальну мовленнєву активність дітей.

4. Інтегрувати розвиток мови з іншими видами діяльності: творчістю, рухом, пізнавальними іграми.

5. Застосовувати методи ранньої діагностики та корекції мовлення у дітей із затримкою розвитку.

Отже, сучасні зарубіжні дослідження підтверджують, що ефективний розвиток мовлення дошкільників базується на активній комунікації, індивідуальному підході, мовному середовищі та інтеграції різних видів діяльності. Роль вихователя як мовного зразка та організатора комунікаційних ситуацій є вирішальною. Інноваційні методики та технології створюють умови для комплексного розвитку мовлення, підготовки до школи та соціалізації дитини.

## Лекція №12

### «Новітні досягнення української дошкільної лінгводидактики»

Сучасна українська дошкільна лінгводидактика активно розвивається, інтегруючи наукові дослідження, педагогічні практики та міжнародний досвід. Основна мета – створення умов для всебічного мовленнєвого розвитку дітей раннього та дошкільного віку, формування комунікативної компетентності та підготовки до навчання в школі.

Основні напрямки розвитку української дошкільної лінгводидактики:

1. Систематизація мовного розвитку дошкільників:

-впровадження комплексних програм і методичних рекомендацій МОН України;

-формування звукової культури, словника, граматичних структур та зв'язного мовлення.

2. Інтеграція навчання з іншими видами діяльності:

-поєднання мовного розвитку з грою, творчістю, музикою, рухом;

-використання інтерактивних та мультимедійних технологій для збагачення мовного досвіду.

3. Розвиток комунікативної компетентності:

-увага до діалогічного та монологічного мовлення;

-формування навичок ввічливого та емоційно забарвленого спілкування.

4. Індивідуалізація навчання:

-адаптація методик до особливостей конкретної дитини;

-робота з дітьми з особливими освітніми потребами, затримкою мовного розвитку та іншими труднощами.

Новітні наукові підходи та методики:

1. Інтерактивні та мультимедійні засоби, а саме:

-використання електронних навчальних матеріалів, інтерактивних вправ та освітніх платформ;

-застосування мультимедіа для розвитку слухового, зорового та мовного сприйняття.

2. Дидактичні ігри та вправи:

-розробка сучасних мовленнєвих ігор для збагачення словника та розвитку зв'язного мовлення;

-інтеграція сюжетно-рольових, театралізованих та творчих ігор у процес навчання.

3. Проектна діяльність:

-сюжетні проекти та колективні мовленнєві завдання сприяють розвитку словника, синтаксису та логічного мислення;

-стимулюють мовленнєву ініціативу, фантазію та критичне мислення.

4. Системний розвиток мовлення через педагогічні програми:

-програми «Дитина», «Я у світі», «Українське дошкілля» містять комплексні вправи з розвитку мовлення;

-передбачають інтеграцію мовлення з пізнавальною, художньою, музичною та фізичною діяльністю.

Основні досягнення сучасної української дошкільної лінгводидактики.

1. Науково обґрунтовані методики:

-розробка методичних рекомендацій для педагогів дошкільних закладів;  
-врахування психологічних, вікових та індивідуальних особливостей дітей.

2. Підвищення ролі вихователя як мовного зразка:

-вихователь виступає організатором мовленнєвого середовища та моделює мовленнєві ситуації;

-забезпечується системна корекція та стимулювання мовлення.

3. Впровадження інтегрованих підходів:

-поєднання розвитку мовлення з творчою, пізнавальною, музичною та руховою діяльністю;

-формування комплексної мовленнєвої компетентності.

4. Розвиток дослідницьких методів у педагогічній практиці:

-використання спостереження, експерименту, інтерактивних вправ та проєктної діяльності для вивчення мовного розвитку;

-створення моделей раннього мовного розвитку та їх впровадження в практику дитячих садків.

#### 5. Поширення інтегрованих ігрових технологій:

-використання казок, пісень, театрів, рухливих ігор як інструментів розвитку мовлення;

-активізація мовленнєвої діяльності, стимулювання творчого висловлювання.

Отже, Сучасна українська дошкільна лінгводидактика поєднує традиційні методи (ігри, казки, вправи) та новітні технології (мультимедіа, інтерактивні вправи, проєктна діяльність).

Основним досягненням є комплексний підхід до розвитку мовлення, який включає словник, граматику, зв'язне мовлення та комунікативну компетентність.

Вихователь виступає ключовим чинником формування мовлення: мовним зразком, організатором і стимулюючим фактором.

Новітні досягнення забезпечують успішну соціалізацію дітей та їхню готовність до навчання в школі.

## Лекція №13

### «Становлення й розвиток мовлення дітей раннього віку»

Мовлення – ключовий компонент пізнавальної та соціальної діяльності дитини. Ранній вік (від народження до 3 років) є критичним періодом формування мовних здібностей, коли закладаються основи словникового запасу, фонетики, граматики та комунікативної компетентності. Розуміння закономірностей цього процесу є важливим для батьків, вихователів і педагогів.

Сутність мовлення дітей раннього віку:

1. Мовлення ранніх дітей – це спосіб комунікації і пізнання світу.
2. Воно тісно пов'язане з сенсорним, емоційним та моторним розвитком.

Основні функції мовлення:

- комунікативна – передача інформації, потреб і емоцій;
- пізнавальна – освоєння предметного та соціального світу;
- регулятивна – вплив на власну поведінку та поведінку інших.

Етапи становлення мовлення у дітей раннього віку.

Передмовленнєвий період (0–6 місяців):

- основні прояви: плач, крики, лепет, голосові експерименти.

Мета: встановлення контакту з дорослими, формування слухового сприймання, розвиток артикуляційного апарату.

Важливі елементи:

- слухове сприймання мови дорослого;
- перші реакції на інтонацію, тембр голосу;
- формування ритму і мелодійності спілкування.

Лепетний період (6–12 місяців):

Характеризується різноманітними звуковими експериментами (гуління, лепет).

Дитина починає сприймати інтонаційні та ритмічні особливості мови.

Формуються перші артикуляційні навички, що підготовлюють до вимови перших слів.

Період перших слів (12–18 місяців):

1. З'являються перші семантично навантажені слова.
2. Словник складається переважно з іменників та дієслів, пов'язаних із щоденними потребами.

3. Дитина починає розуміти прості звернення та виконувати інструкції.

Період перших словосполучень (18–24 місяці):

1. Дитина об'єднує два і більше слова у прості фрази.
2. Виникає початок граматичної організації мовлення (прості синтаксичні структури).

3. Розвивається комунікативна ініціатива: дитина починає ставити питання, повідомляти про свої потреби.

Ранній дошкільний період (2–3 роки):

1. Активний розвиток словника і граматики.
2. Поява багатослівних речень, уточнення морфологічних форм.
3. Вдосконалюється монологічне та діалогічне мовлення.
4. Дитина активно використовує мову для ігрової діяльності, опису предметів і подій, розповіді про себе.

Закономірності розвитку мовлення у ранньому віці:

1. Розвиток мовлення від простого до складного – від лепету до речень.
2. Взаємозв'язок мовлення і мислення – розвиток когнітивних процесів стимулює мовну активність.

3. Залежність мовлення від мовного середовища – часте спілкування з дорослими прискорює формування словника та граматики.

4. Вплив емоційного розвитку – емоційна взаємодія стимулює комунікативну активність.

5. Індивідуальні темпи розвитку – враховуються природні здібності та темперамент дитини.

Фактори, що впливають на розвиток мовлення:

1. Біологічні фактори – стан нервової системи, слуху, артикуляційного апарату.

2. Соціальні фактори – спілкування з батьками, вихователями, однолітками.

3. Психологічні фактори – інтерес до спілкування, мотивація передавати інформацію.

4. Педагогічні умови – створення мовного середовища, використання ігор, пісень, казок, дидактичних вправ.

Практичні рекомендації для розвитку мовлення ранніх дітей:

1. Часте мовне спілкування – звертання до дитини, коментування дій, читання книг.

2. Ігрова діяльність – рольові та сюжетні ігри з мовленнєвим супроводом.

3. Використання пісень, римівок, чистомовок для розвитку ритму, інтонації та артикуляції.

4. Стимулювання мовленнєвої активності – запитання, пояснення, заохочення перших слів і фраз.

5. Створення мовного середовища – наявність предметів, картинок, книжок, інтерактивних матеріалів.

6. Індивідуальний підхід – врахування темпу і потреб кожної дитини.

Отже, становлення й розвиток мовлення дітей раннього віку – це комплексний процес, який охоплює формування звуків, слів, граматичних структур і комунікативних навичок. Відповідне мовне середовище, активна взаємодія з дорослими та різноманітні ігрові та дидактичні методи забезпечують успішне мовленнєве та соціальне становлення дитини, створюючи основу для подальшого навчання у дошкільному та шкільному віці.

#### **Лекція №14**

#### **«Розвиток мовлення дітей дошкільного віку»**

Розвиток мовлення є однією з провідних ліній психічного становлення дитини в дошкільному віці. Саме мовлення забезпечує комунікацію, сприяє пізнанню світу, регулює поведінку та є важливим чинником соціалізації. У період від трьох до шести років мовленнєва система дитини активно формується: удосконалюється вимова звуків, швидко збагачується словниковий запас, засвоюються граматичні конструкції та формується зв'язне мовлення.

Мовлення виконує кілька важливих функцій у житті дошкільника. Комунікативна функція забезпечує взаємодію з дорослими й однолітками. Пізнавальна функція полягає в тому, що мовлення стає засобом мислення та інструментом пізнання навколишнього світу. Регулятивна дозволяє дитині керувати власними діями, планувати й контролювати поведінку. Соціалізуюча функція сприяє адаптації до колективу, формуванню уміння висловлювати думки та емоції.

У дошкільному віці інтенсивно розвиваються основні компоненти мовлення. Фонетико-фонематична сторона включає формування правильної артикуляції, розвиток фонематичного слуху та удосконалення звуковимови. Лексичний розвиток передбачає швидке розширення словникового запасу, засвоєння нових понять і вміння добирати точні слова для висловлювання. Граматичний компонент формується завдяки оволодінню дітьми різноманітними граматичними формами, умінням поєднувати слова в речення та будувати складні висловлювання. Не менш важливим є розвиток зв'язного мовлення – уміння вести діалог, складати оповідання, переказувати тексти й висловлювати власні думки послідовно та логічно.

Етапи розвитку мовлення мають свої особливості. У молодшому дошкільному віці діти активно наслідують мовлення дорослих, збагачують словник і будують прості речення. У середньому дошкільному віці удосконалюється артикуляція, збільшується словниковий запас, з'являються узагальнювальні слова та поширені речення. У старшому дошкільному віці

дитина формує граматично правильне мовлення, навчається створювати розповіді різних типів і готується до опанування письма та читання.

Ефективний розвиток мовлення можливий за умови використання різноманітних методів і прийомів. Ігрові методи стимулюють мовленнєву активність і роблять процес навчання природним. Читання та обговорення художніх творів розширюють словник, сприяють формуванню зв'язності та виразності мовлення. Розповідання за ілюстраціями, переказування, складання власних казок допомагають розвивати монологічну форму мовлення. Робота над звуковимовою – артикуляційні вправи, автоматизація та диференціація звуків – забезпечує правильну фонетичну сторону мовлення. Збагачення словника відбувається через тематичні бесіди, ознайомлення з предметами й явищами навколишнього світу.

Важливими умовами успішного мовленнєвого розвитку є створення багатого мовленнєвого середовища, поєднання мовленнєвої діяльності з ігровою та пізнавальною, індивідуальний підхід до кожної дитини та систематична співпраця вихователя з родиною.

Отже, розвиток мовлення дітей дошкільного віку є комплексним і динамічним процесом, який охоплює всі мовленнєві компоненти та забезпечує успішний подальший розвиток дитини. Мовлення не лише відображає рівень інтелектуального та емоційного розвитку дошкільника, а й визначає його готовність до навчання у школі й повноцінної взаємодії з оточенням.

## **Лекція №15**

### **«Методика виховання звукової культури мовлення дітей»**

Звукова культура мовлення є важливою складовою мовленнєвого розвитку дошкільників. Вона охоплює правильну вимову звуків, чистоту та виразність мовлення, інтонаційну виразність, темп, силу голосу та дикцію. Від сформованості звукової культури залежить комунікативна компетентність дитини, успішність опанування грамоти та загальний рівень мовленнєвого розвитку. Методика виховання звукової культури спрямована на формування

в дітей правильних навичок звуковимови, розвиток фонематичного слуху та удосконалення просодичних характеристик мовлення.

Під звуковою культурою мовлення розуміють сукупність навичок правильної звуковимови, чіткої дикції, інтонаційної виразності та вміння регулювати силу, темп і висоту голосу. Це є основою зрозумілого й красивого мовлення. Виховання звукової культури мовлення важливе не лише для комунікації, а й для майбутнього навчання читанню й письму, оскільки правильне співвіднесення звука і букви можливе лише за умови чіткої артикуляції й добре розвиненого фонематичного слуху.

Основні напрями роботи над звуковою культурою:

1. Формування правильної звуковимови. Включає розвиток артикуляційної моторики, постановку окремих звуків, їх автоматизацію в складах, словах і фразах, а також диференціацію близьких за звучанням звуків. Робота спрямована на оволодіння правильною артикуляцією, подолання мовленнєвих труднощів і формування чіткого відтворення складних звуків (шиплячих, сонорних тощо).

2. Розвиток фонематичного слуху. Фонематичний слух дає змогу дитині розрізняти звуки мовлення на слух, визначати їх місце у слові, зіставляти та порівнювати. До методів розвитку фонематичного слуху належать: ігри на розрізнення звуків, визначення першого та останнього звука в слові, добір слів із певним звуком, відтворення ритміко-інтонаційних моделей.

3. Виховання культури голосу. Робота з розвитку голосу передбачає формування вміння говорити не надто тихо чи голосно, регулювати темп мовлення, правильно дихати під час мовлення та володіти інтонаційними засобами. Вправи на мовленнєве дихання, тренування сили голосу, вправи для інтонаційної виразності сприяють загальній комунікативній виразності дитини.

4. Розвиток дикції. Чіткість вимови досягається за допомогою спеціальних вправ: проговорювання чистомовок, скоромовок, артикуляційної

гімнастики. Особлива увага приділяється чіткому вимовлянню приголосних, правильному інтонуванню та тренуванню плавності мовлення.

Методи і прийоми виховання звукової культури мовлення: методика включає ігрові та тренувальні вправи, артикуляційну гімнастику, мовленнєві ігри, вправи на розвиток слухової уваги та фонематичного сприймання. Артикуляційна гімнастика сприяє зміцненню м'язів язика, губ і щелепи. Мовленнєві ігри («Впізнай звук», «Лови звук», «Хто як говорить?»), вправи на ритмічне проговорювання текстів, ігри з чистомовками та скоромовками роблять процес навчання цікавим та ефективним. Важливим є систематичне використання наочності, моделювання артикуляційних позицій, застосування звукових сигналів, жестів і схем.

Етапи роботи над звуковою культурою, яка здійснюється поетапно:

- підготовчий етап – розвиток артикуляційного апарату та мовленнєвого дихання;
- етап постановки звуків – формування правильної артикуляції конкретних звуків;
- етап автоматизації – вправляння у правильній вимові звука у складах, словах, реченнях і в спонтанному мовленні;
- етап диференціації – розрізнення та правильне вживання близьких за артикуляцією й звучанням звуків;
- етап удосконалення звукової культури – розвиток голосу, дикції та інтонаційної виразності.

Ефективність виховання звукової культури мовлення забезпечують систематичність занять, індивідуальний підхід, створення сприятливого мовленнєвого середовища, активна участь сім'ї та використання ігрових методів. Важливо, щоб дитина мала зразок правильного мовлення у спілкуванні з дорослими.

Отже, методика виховання звукової культури мовлення дітей спрямована на формування правильної звуковимови, розвиток фонематичного слуху та вдосконалення просодичної сторони мовлення.

Системна і цілеспрямована робота педагогів забезпечує чітке, виразне та красиве мовлення дітей, що є важливою умовою їх комунікативного та інтелектуального розвитку, а також підготовки до навчання у школі.

## **Лекція №16**

### **«Методика словникової роботи в закладі дошкільної освіти»**

Словникова робота є одним із провідних напрямів розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Вона передбачає цілеспрямоване збагачення, уточнення, активізацію та систематизацію словника дітей. Рівень сформованості словника визначає мовленнєву компетентність дитини, впливає на розвиток мислення, комунікативних умінь, пізнавальної активності та готовності до навчання у школі. У системі дошкільної освіти словникова робота здійснюється комплексно і ґрунтується на напрямах, методах та принципах, визначених лінгвістикою, психологією та педагогікою.

Теоретичні основи словникової роботи:

Словник дитини – це сукупність слів, якими вона володіє на певному етапі розвитку. У науковій літературі виокремлюють:

- 1) пасивний словник – слова, які дитина розуміє, але не вживає;
- 2) активний словник – слова, які дитина активно використовує у мовленні;
- 3) потенційний словник – слова, значення яких може бути розкрито в певних умовах;
- 4) функціональний словник – словниковий запас, що використовується відповідно до мовленнєвих ситуацій.

Розвиток словника забезпечує:

- формування точних і повних уявлень про предмети та явища;
- розвиток логічного мислення, уваги, пам'яті;
- засвоєння граматичної будови мовлення;
- інтелектуальний та соціальний розвиток;
- підготовку до опанування читання й письма.

Завдання словникової роботи в дошкільному закладі:

1. Збагачення словника – ознайомлення з новими словами, поняттями, їх значенням.

2. Уточнення словника – формування правильних уявлень про значення слова, його відтінки, усунення неправильних узагальнень.

3. Активізація словника – введення нових слів у активне мовлення, формування уміння вживати їх у різних мовленнєвих ситуаціях.

4. Систематизація словника — об'єднання слів у тематичні, логічні, семантичні групи.

5. Формування словотворчих умінь — розвиток здатності утворювати нові слова.

Принципи організації словникової роботи:

1. Науковість – відповідність віковим можливостям та мовним нормам.

2. Систематичність і послідовність – словникова робота є регулярною і включена в усі види діяльності.

3. Наглядність – опора на реальні предмети, ситуації, спостереження, ілюстрації.

4. Комунікативна спрямованість – нові слова вводяться у реальні та ігрові ситуації спілкування.

5. Актуальність – опора на життєвий досвід дитини.

6. Доступність – врахування вікових та індивідуальних можливостей.

7. Активність – залучення дітей до мовленнєвої діяльності через гру, пошук, спостереження.

Основні напрями словникової роботи:

1. Збагачення словника:

- ознайомлення з новими предметами та явищами;

- введення назв ознак, дій, властивостей;

- засвоєння узагальнювальних понять (одяг, меблі, транспорт).

Збагачення відбувається під час спостережень, ігор, екскурсій, читання художніх творів, розглядання ілюстрацій.

Уточнення словника:

- поглиблення уявлень про відомі слова;
- розрізнення близьких за значенням понять;
- усунення неправильних узагальнень (наприклад, «усі тварини – собаки»). Використовуються прийоми порівняння, аналізу, зіставлення.

Активізація словника:

- використання нових слів у мовленнєвих ситуаціях;
- стимулювання діалогу й монологу;
- мовні ігри («Опиши предмет», «Хто що робить?»);
- вправи на добір синонімів, антонімів.

Систематизація словника:

- групування слів за тематичними ознаками;
- формування класифікаційних умінь;
- розвиток логіко-мовленнєвих операцій.

Розвиток словотворення і словозміни: дошкільники вчать утворювати нові слова:

- зменшено-пестливі форми;
- слова з префіксами та суфіксами;
- порівняння форм однини й множини.

Методи і прийоми словникової роботи передбачають:

Демонстраційні методи, з-поміж яких назвемо такі:

- спостереження за об'єктами природи, працею дорослих;
- екскурсії, цільові прогулянки;
- розглядання ілюстрацій, картин, фотографій;
- моделювання ситуацій, використання макетів.

Словесні методи:

- пояснення і тлумачення нового слова;
- бесіда;
- опис предметів і явищ;
- читання художніх творів;
- переказ;

- робота з прислів'ями, загадками, казками.

#### Практичні методи:

- ігрові вправи: мовні, дидактичні, сюжетно-рольові;
- виконання трудових і побутових дій із словесним супроводом;
- складання розповідей за картинкою чи досвідом.

Також широко використовується низка ігрових прийомів: «Назви одним словом»; «Знайди зайве»; «Опиши не називаючи»; «Що змінилося?»; «Закінчи речення»; «Добери ознаку/дію» тощо.

Організація словникової роботи в різних вікових групах передбачає такі складові компоненти:

#### Молодший дошкільний вік:

- опора на наочність та емоційність;
- засвоєння назв предметів, простих дій, ознак;
- формування елементарних узагальнень;
- короткі мовленнєві завдання.

#### Середній дошкільний вік:

- активне розширення словника;
- систематичне введення нових понять;
- розвиток умінь описувати об'єкти;
- вправляння у вживанні синонімів і антонімів.

#### Старший дошкільний вік:

- формування точного слововживання;
- введення абстрактних і узагальнювальних понять;
- розвиток словотворчих умінь;
- використання складних мовленнєвих завдань (розповідь, міркування, порівняння).

Організаційні форми словникової роботи є різноманітними та можуть містити такі складові компоненти:

- заняття з розвитку мовлення (спеціально організовані);

- інтегровані заняття (мовлення + пізнавальна діяльність, мистецтво, природа);
- мовленнєві хвилинки;
- робота в повсякденному житті (побутові ситуації, гра);
- індивідуальна робота з дітьми, які мають обмежений словник;
- взаємодія з родиною (поради, спільні ігри, читання).

Умови ефективності словникової роботи можуть передбачати:

- створення збагаченого мовленнєвого середовища;
- постійний мовленнєвий приклад вихователя;
- залучення дітей до активної мовленнєвої діяльності;
- тісний зв'язок словникової роботи з життєвим досвідом;
- використання дидактичних ігор;
- позитивна емоційна атмосфера;
- індивідуалізація відповідно до рівня розвитку кожної дитини.

Отже, методика словникової роботи в закладах дошкільної освіти передбачає систематичне, науково обґрунтоване й різнобічне збагачення мовленнєвого досвіду дітей. Словникова робота сприяє розвитку мислення, формуванню зв'язного мовлення, удосконаленню комунікативних умінь та пізнавальної активності. Успіх залежить від комплексності підходу, правильного добору методів і прийомів, емоційної підтримки та активної мовленнєвої взаємодії з дитиною в різних видах діяльності.

### Лекція №17

#### «Методика формування граматичної будови мовлення в дітей»

Формування граматичної будови мовлення – один із центральних напрямів розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Граматика забезпечує логічність, точність і структурну правильність мовлення, є основою для формування зв'язного висловлювання й тісно пов'язана з розвитком мислення. У дошкільному віці дитина проходить інтенсивний етап засвоєння граматичних норм рідної мови: від примітивних фраз до складних висловлювань, що відповідають законам граматики. Методика формування

граматичної будови мовлення передбачає систематичну педагогічну роботу, спрямовану на оволодіння формами словозміни, словотворення, синтаксичними конструкціями та засобами зв'язності мовлення.

Теоретичні засади формування граматичної будови мовлення передбачають такі компоненти:

- морфологічні навички – оволодіння формами роду, числа, відмінка, особи, часу, виду;
- словотворчі уміння – здатність утворювати нові слова за допомогою суфіксів та префіксів;
- синтаксичні уміння – побудова простих і складних речень, правильне узгодження слів у реченні;
- засоби зв'язності мовлення – уживання сполучників, займенників, прислівників, логічних зв'язок між реченнями.

Психолінгвістичні дослідження доводять, що розвиток граматики тісно пов'язаний із розвитком мислення: засвоєння граматичних конструкцій відбувається на основі узагальнення мовного досвіду, наслідування мовлення дорослих, практичних мовленнєвих ситуацій та внутрішніх механізмів мовної системи, що природно дозрівають у дошкільному віці.

Значення граматичної роботи в дошкільному віці окреслимо такими елементами:

1. Формування граматичної правильності мовлення:

- точне вираження думок та намірів дитини;
- засвоєння норм літературної мови;
- розвиток логічного мислення та мовного аналізу;
- формування зв'язного монологічного мовлення;
- мовленнєву готовність до навчання у школі;
- формування передумов до грамотного письма.

2. Завдання роботи над граматичною будовою мовлення:

- формування правильних граматичних форм словозміни (відмінювання іменників, прикметників, дієслів);

- оволодіння словотворенням, розвиток здатності утворювати слова різних граматичних категорій;

- розвиток синтаксичних умінь – побудова різних типів речень, узгодження слів у реченні;

- формування засобів логічного і граматичного зв'язку між реченнями;

- активізація граматичних форм у самостійному мовленні дитини.

3. Принципи роботи над граматичною будовою мовлення:

- системність і послідовність – поступове ускладнення граматичних завдань;

- комунікативність – формування граматики через мовленнєві ситуації;

- доступність – відповідність віковим можливостям дітей;

- наочність і сенсорна основа – опора на реальні предмети, дії, зображення;

- активність і самостійність дітей – залучення до практичного використання граматичних форм;

- мовленнєва зразковість вихователя – демонстрація правильних граматичних конструкцій.

Основні напрями граматичної роботи передбачають кілька компонентів.

З-поміж них:

1) формування словозмінних умінь

- роду (він – вона – воно);

- числа (однина – множина);

- відмінків (дитина – у дитини – до дитини);

- дієслівних форм часу, особи, виду;

- узгодження прикметників з іменниками.

Робота проводиться через практичні мовленнєві ситуації, ігри, вправи на добір правильних форм та порівняння граматичних варіантів.

2) формування словотворчих умінь

- утворювати зменшено-пестливі форми (стіл – столик);

- утворювати назви осіб за професією, дією, ознакою (лікар – лікарка, бігун – бігунка);

- опанувати префіксальний і суфіксальний спосіб творення.

Словотворення сприяє активному засвоєнню нових слів і розвитку мовного чуття.

3) формування синтаксичних умінь

- побудову простих поширених речень;

- уживання складних речень;

- формування уміння ставити логічно правильний порядок слів;

- узгодження підмета і присудка;

- використання сполучників («тому що», «коли», «але»).

4) формування засобів зв'язного мовлення

- використовувати займенники для уникання повторів;

- встановлювати логічні зв'язки між реченнями;

- уживати прислівники місця, часу, способу дії;

- вибудовувати послідовні розповіді.

Методи і прийоми формування граматичної будови мовлення поділяються на:

1. Наочні методи

- демонстрація предметів і дій;

- розгляд картин і сюжетних ілюстрацій;

- моделювання граматичних структур (схеми, стрілки, умовні позначки).

2. Словесні методи

- бесіди, пояснення, запитання;

- мовленнєві інструкції;

- зразок правильного висловлювання вихователя.

3. Практичні методи

- вправи на добір граматичних форм;

- відтворення граматичних конструкцій за зразком;

- ігрові граматичні вправи («Хто що робить?», «Закінчи речення», «Знайди помилку»);

- драматизації, сюжетно-рольові ігри;
- складання описових, сюжетних, порівняльних розповідей.

#### 4. Ігрові прийоми

- трансформаційні ігри (зміни слово, утвори нове);
- мовленнєві лото;
- граматичні доміно;
- ігри на узгодження та вибір правильної форми.

Організація граматичної роботи у вікових групах:

#### Молодший дошкільний вік

- формування простих речень;
- засвоєння назв дій та ознак;
- початкове узгодження слів;
- відтворення граматичних форм у грі.

#### Середній дошкільний вік

- активне формування словотворчих та словозмінних умінь;
- розвиток поширених речень;
- вправляння у вживанні множини, форм роду, часу.

#### Старший дошкільний вік

- удосконалення граматичної правильності мовлення;
- формування складних речень;
- уживання причинно-наслідкових зв'язків;
- розвиток граматично оформленого монологічного мовлення.

Звернемо увагу також на деякі умови ефективності формування граматичних умінь дітей:

- постійний, правильний мовленнєвий зразок педагога;
- органічне включення граматичних вправ у всі види діяльності;
- індивідуалізація роботи з дітьми, які мають труднощі;
- активна мовленнєва практика в ігрових ситуаціях;

- взаємодія з сім'єю;
- позитивна емоційна атмосфера;
- поступовість, повторюваність і варіативність завдань.

Отже, методика формування граматичної будови мовлення в дошкільників – це цілісна система педагогічних впливів, що забезпечує оволодіння дітьми граматичними нормами рідної мови. Вона включає розвиток словозміни, словотворення, синтаксису та засобів зв'язності мовлення. Ефективність роботи залежить від наукової обґрунтованості, послідовності, інтеграції з усіма видами дитячої діяльності, мовленнєвої активності та позитивного емоційного середовища. Опанування граматики стає фундаментом для формування зв'язного, правильного й виразного мовлення, а також для успішного навчання у школі.

### **Лекція №18**

#### **«Теоретичні основи розвитку зв'язного мовлення дітей»**

Розвиток зв'язного мовлення є центральним компонентом мовленнєвого розвитку дошкільників, оскільки саме зв'язне висловлювання забезпечує повноцінну комунікацію, формує здатність дітей передавати свої думки, почуття та враження послідовно й логічно. Теоретичні основи цього процесу охоплюють психолінгвістичні, когнітивні, соціально-комунікативні та педагогічні аспекти, що разом визначають механізм формування зв'язного мовлення. Усвідомлення цих засад дозволяє педагогам цілеспрямовано організовувати освітню діяльність і створювати умови для мовленнєвого розвитку кожної дитини.

Зв'язне мовлення визначається як послідовне, логічно організоване висловлювання, у якому зміст подається цілісно й зрозуміло для співрозмовника. Його структура включає змістову, логічну й мовленнєву єдність. Ці характеристики значною мірою залежать від того, наскільки дитина володіє словниковим запасом, граматичними конструкціями та навичками побудови висловлювань. Таким чином, зв'язне мовлення є інтегрованим результатом розвитку всіх складових мовної системи –

фонетики, лексики, граматики, а також когнітивних процесів: пам'яті, мислення та уяви.

Переходячи до психолінгвістичних механізмів, слід зазначити, що формування зв'язного висловлювання ґрунтується на взаємодії мовлення й мислення. Дитина має не лише володіти мовними засобами, а й уміти організувати свій задум у послідовну структуру. Цей процес забезпечують такі механізми:

- програмування висловлювання (усвідомлення теми та основної думки);
- відбір мовних засобів (слова, граматичні конструкції);
- контроль та самоконтроль мовлення (уміння помічати помилки та редагувати висловлювання).

Отже, розвиток зв'язного мовлення тісно пов'язаний із загальним інтелектуальним розвитком дитини.

Подальший аналіз доцільно спрямувати на розгляд основних форм зв'язного мовлення, які традиційно поділяються на діалогічне та монологічне.

Діалогічне мовлення – це природна форма спілкування дошкільників, що виникає раніше й характеризується ситуативністю, опорою на невербальні сигнали та активною взаємодією із партнером. Дитина навчається ставити запитання, відповідати, підтримувати тему, що є першими кроками до зв'язності.

Монологічне мовлення, навпаки, потребує більшої мовленнєвої самостійності й довготривалого планування. Складніші форми монологу – опис, розповідь, міркування – з'являються поступово, у міру розвитку когнітивних та мовних умінь. Отже, формування монологічного мовлення є одним із ключових завдань педагогіки дошкільного дитинства.

Розглядаючи теоретичні основи, важливо проаналізувати види зв'язних висловлювань:

– опис потребує від дітей уміння виділяти ознаки предмета, порівнювати їх і послідовно називати;

– розповідь передбачає відтворення подій у часовій послідовності, що вимагає сформованого уявлення про причинно-наслідкові зв'язки;

– міркування є найбільш складною формою, оскільки дитина повинна не лише викласти факти, а й висловити власну думку та її обґрунтувати.

Кожен вид висловлювання спирається на певні мовленнєво-інтелектуальні операції, тому їх розвиток має здійснюватися систематично.

Перехід до соціального аспекту дозволяє зрозуміти, що розвиток зв'язного мовлення неможливий без мовленнєвого середовища. Взаємодія з дорослими й однолітками є ключовим чинником, що визначає якість мовленнєвого досвіду. Саме у спільній діяльності, під час обговорення ситуацій, читання книг, розглядання ілюстрацій чи участі в сюжетно-рольовій грі дитина отримує моделі зв'язних висловлювань і вчиться їх наслідувати. Отже, педагогічне керівництво й емоційно позитивна комунікація створюють основу для формування зв'язності мовлення.

Разом із соціальними чинниками важливу роль відіграють когнітивні передумови. Для побудови зв'язного висловлювання дитина повинна мати достатній рівень розвитку пам'яті, уваги, уяви та логічного мислення. Саме ці процеси забезпечують можливість утримувати тему, планувати смислові ланки, передбачати послідовність подій і вибудовувати логічні зв'язки між ними. Отже, розвиток зв'язного мовлення має інтегративний характер і залежить від загального психічного розвитку.

У науковій літературі існують різні теоретичні підходи до розуміння механізмів розвитку зв'язного мовлення, зокрема:

– комунікативний підхід підкреслює роль спілкування як провідної діяльності, у якій мовлення удосконалюється природним шляхом;

– когнітивно-лінгвістичний підхід робить акцент на формуванні понять, категоризації та мовних структур;

– культурно-історичний підхід пояснює мовленнєвий розвиток через соціальне опосередкування та зону найближчого розвитку;

– діяльнісний підхід вказує на роль мотиву, мети та структури діяльності у формуванні мовленнєвих умінь.

Ці підходи взаємодоповнюють один одного, створюючи наукове підґрунтя для методики розвитку зв'язного мовлення.

На основі теоретичних концепцій визначаються ключові педагогічні умови: системність роботи, використання різних видів діяльності (ігрової, пізнавальної, художньо-мовленнєвої), опора на зразок дорослого, стимулювання мовленнєвої активності, створення ситуацій вільного висловлювання та розвиток індивідуального мовленнєвого досвіду дитини. Тільки за умови цілеспрямованого педагогічного впливу зв'язне мовлення розвивається повноцінно й гармонійно.

Отже, теоретичні основи розвитку зв'язного мовлення дітей охоплюють комплекс знань про психолінгвістичні механізми, когнітивні та соціальні передумови, форми та види висловлювань, а також педагогічні чинники, що забезпечують становлення комунікативної компетентності. Розуміння цих теоретичних положень є необхідним для професійної діяльності педагога, оскільки вони визначають зміст, методи й організацію роботи з розвитку зв'язного мовлення дошкільників. Саме системна й науково обґрунтована діяльність дозволяє сформувати у дітей здатність висловлюватися повно, логічно та граматично правильно – уміння, що має фундаментальне значення для подальшого навчання та соціального становлення.

## **Лекція №19**

### **«Методика розвитку діалогічного мовлення**

#### **дітей дошкільного віку»**

Діалогічне мовлення є найбільш природною та первинною формою мовленнєвої діяльності, у якій дитина вчиться взаємодіяти з іншими людьми, розуміти запитання, реагувати на них та ініціювати власні висловлювання. У дошкільному віці діалогічне мовлення формується поступово й залежить як

від індивідуальних здібностей дитини, так і від умов, створених педагогом. Розуміння теоретичних засад і методичних підходів до розвитку діалогу дає змогу більш ефективно сприяти становленню комунікативної компетентності дошкільників.

Перш ніж розглядати методичні аспекти, важливо з'ясувати сутність діалогічного мовлення. Діалог – це форма мовленнєвого спілкування, що передбачає обмін репліками між співрозмовниками, забезпечуючи взаєморозуміння й узгодженість дій. Для дошкільників діалогічне мовлення характеризується ситуативністю, емоційною забарвленістю, опорою на невербальні засоби та короткими, простими за структурою висловлюваннями. Перехід до методики розвитку цієї форми мовлення неможливий без урахування цих специфічних особливостей.

Діалогічне мовлення не виникає спонтанно – його формування ґрунтується на певних психологічних механізмах. По-перше, дитині необхідно володіти навичками слухової уваги, щоб сприймати висловлювання партнера. По-друге, важливою є здатність планувати власну репліку, добираючи слова відповідно до контексту. По-третє, діалог потребує розвиненої мотивації до спілкування. Отже, становлення діалогічного мовлення залежить від взаємодії когнітивних процесів і соціально-комунікативного досвіду дитини, що підводить нас до аналізу умов, у яких має розвиватися діалог.

Оскільки діалогічна взаємодія передбачає активну участь партнера, то мовленнєве середовище стає визначальним фактором розвитку діалогу. Насичене, емоційно сприятливе середовище, де дорослий є зразком культурного спілкування, стимулює дітей до ініціативних висловлювань, запитань і відповідей. Натомість недостатність мовних моделей або переважання директивного стилю спілкування гальмує розвиток діалогічних умінь. Саме тому методика розвитку діалогічного мовлення передбачає створення умов для активної мовленнєвої взаємодії в різних видах діяльності.

Перейдемо до аналізу структурних елементів діалогу. Діалог включає такі компоненти:

- уміння ставити запитання;
- уміння відповідати відповідно до змісту запитання;
- уміння підтримувати тему;
- уміння ініціювати новий смисловий поворот;
- уміння висловлювати емоційні реакції та уточнення.

Методика має бути спрямована на формування кожного з цих умінь, оскільки лише їх комплекс забезпечує повноцінну діалогічну взаємодію. Формування відбувається поетапно – від простих реплік до змістовно розгорнутих діалогів.

Основою методики є мовленнєві та ігрові методи, які дозволяють навчати дітей спілкуватися в природних ситуаціях. Дієвими є такі методи:

- бесіда, яка формує вміння відповідати, ставити запитання, підтримувати логіку спілкування;
- ситуативні мовленнєві вправи, у яких діти відтворюють найтипівіші життєві діалоги (у магазині, у гостях, на прогулянці);
- рольові та сюжетно-рольові ігри, що стимулюють мовленнєву ініціативу та варіативність реплік;
- поручене діалогічне мовлення, коли педагог виступає партнером і допомагає дитині будувати діалог через запитання та підказки.

Ці методи не лише розвивають мовлення, а й активізують емоційно-особистісну взаємодію дітей.

Щоб діти активно включалися в діалог, педагог використовує різні прийоми стимулювання. Це можуть бути проблемні запитання, провокаційні ситуації, запитання-вибір, ілюстрації до обговорення, невербальні сигнали, що спонукають дітей реагувати. Особливу роль відіграє «спільне мовлення» – коли педагог промовляє фрази разом із дитиною або моделює діалог, поступово зменшуючи свою участь. Отже, відбувається перехід від залежної мовленнєвої поведінки до самостійної.

Розвиток діалогічного мовлення здійснюється не лише на спеціально організованих заняттях, а й у повсякденному житті дитячого садка. Під час ігор діти вчаться домовлятися, узгоджувати ролі, вирішувати конфлікти – все це потребує активного діалогу. Під час праці чи спостережень діти обмінюються інформацією, запитують і пояснюють. Під час художньо-мовленнєвої діяльності обговорюють зміст творів, діляться враженнями. Отже, діалогічне мовлення розвивається комплексно й безперервно.

Методика розвитку діалогічного мовлення має враховувати вікові та індивідуальні особливості дітей. Одні дошкільники активно ініціюють діалог, інші потребують додаткових стимулів. Дітям із недостатнім словниковим запасом необхідні мовні моделі, тоді як дітям із фонетико-фонематичними труднощами – повільніший темп мовленнєвої роботи. Отже, педагогічний вплив має бути гнучким і диференційованим.

Отже, методика розвитку діалогічного мовлення дітей дошкільного віку ґрунтується на розумінні психологічних механізмів діалогу, створенні сприятливого мовленнєвого середовища та цілеспрямованому використанні ігрових і комунікативних методів. Формування вміння ставити запитання, відповідати, підтримувати й розвивати тему забезпечує становлення повноцінної комунікативної компетентності дошкільників. Саме якісно організована діалогічна взаємодія стає підґрунтям для розвитку монологічного мовлення та подальшої мовленнєвої і соціальної успішності дитини.

## **Лекція №20**

### **«Методика навчання дітей монологічного мовлення»**

Монологічне мовлення є складною формою мовленнєвої діяльності, адже воно потребує від дитини вміння самостійно планувати висловлювання, добирати мовні засоби, вибудовувати логічні зв'язки між частинами тексту та контролювати якість власного мовлення. На відміну від діалогу, де зміст підтримується взаємодією з партнером, монолог вимагає внутрішнього

програмування і значно більшої мовленнєвої самостійності. Саме тому методика навчання монологічного мовлення посідає особливе місце в системі дошкільної освіти.

Перш ніж переходити до методичних аспектів, необхідно окреслити сутність монологічного мовлення. Монолог – це розгорнуте висловлювання, побудоване навколо певної теми або задуму, яке має внутрішню структурну логіку, завершеність та цілісність. Для дошкільників опанування монологу пов'язане з розвитком таких умінь, як послідовний виклад змісту, виділення головного, логічне поєднання частин висловлювання. Перехід від ситуативного до контекстного мовлення є ключовим етапом у становленні монологу.

Розуміння механізмів створення монологу дозволяє обґрунтувати вибір методів навчання. Монологічне мовлення ґрунтується на таких психолінгвістичних процесах:

- смислове планування, тобто створення внутрішнього плану висловлювання;
- логічне структурування, яке забезпечує зв'язність і послідовність;
- добір мовних засобів, що відповідають темі та комунікативному завданню;
- контроль і самоконтроль, які дозволяють дитині уточнювати та виправляти висловлювання.

Отже, навчання монологу нерозривно пов'язане з розвитком мислення, пам'яті та уваги дошкільника.

Методика навчання має враховувати різноманітність видів монологу. Серед них найпоширеніші:

- опис, який потребує виділення ознак предметів та явищ;
- розповідь, що базується на відтворенні подій у часовій послідовності;
- міркування, у якому дитина висловлює власну думку та обґрунтовує її;
- переказ, який формує навички сприйняття і передачі тексту.

Освоєння цих видів монологу відбувається поступово, оскільки кожен із них вимагає різного рівня мовленнєвої та інтелектуальної зрілості.

Навчання монологічного мовлення неможливе без якісного мовленнєвого середовища. Саме дорослий виступає носієм правильно побудованого, логічного, виразного мовлення, яке дитина наслідує. Зразок дорослого – це не лише демонстрація готового монологу, а й моделювання процесу його створення: педагог показує, як вибудовувати послідовність, виділяти важливе, робити логічні переходи. Тому роль вихователя полягає не тільки у стимулюванні висловлювання, а й у формуванні мовленнєвих стратегій дитини.

Перейдемо до аналізу методичних прийомів. У практиці дошкільної освіти застосовуються такі методи:

- переказ художнього тексту, який тренує послідовність і логіку;
- побудова розповідей за картинками, що формує вміння узгоджувати зорову інформацію й мовлення;
- складання розповідей за серіями ілюстрацій, що допомагає усвідомити причинно-наслідкові зв'язки;
- твір-міркування, де педагог стимулює дитину до формулювання власних думок;
- творчі розповіді, які розвивають уяву й мовленнєву ініціативу.

Такі методи є основою поступового переходу від залежного від зразка мовлення до самостійного.

Щоб діти опанували логічну побудову монологу, педагог застосовує спеціальні прийоми:

- моделювання плану розповіді (словесне або схематичне);
- виділення ключових слів, які допомагають утримувати зміст;
- запитання різного типу (ситуативні, смислові, уточнювальні);
- складання тексту за опорними картками;
- колективне створення розповіді з наступною індивідуалізацією.

Ці прийоми поступово формують у дітей внутрішні механізми програмування монологу.

Монологічне мовлення активно формується під час ігор, адже вони створюють природну мотивацію до висловлювання. У сюжетно-рольових іграх діти розгортають сюжети, описують свої дії, пояснюють правила чи стратегії поведінки. У мовленнєвих іграх вони тренують уміння починати та завершувати висловлювання, робити вступ і висновок. Творчі ігри (театралізації, драматизації) формують навички опису, переказу й міркування. Таким чином, гра є важливим інструментом у розвитку монологу, забезпечуючи органічне поєднання навчання й діяльності.

Необхідно наголосити, що діти розвивають монологічне мовлення нерівномірно. Деякі мають труднощі з добором слів, інші – із послідовністю або логічністю. Тому педагог має застосовувати індивідуальні прийоми: додаткові запитання, підказки, візуальні опори, скорочення обсягу завдань. Важливо створювати ситуації успіху, у яких дитина відчуває впевненість і бажання висловлюватися, що сприяє подальшому розвитку.

Отже, методика навчання монологічного мовлення – це комплексний процес, що передбачає розвиток мовленнєвого планування, смислової послідовності, логічності, виразності та самостійності висловлювань. Вона базується на психолінгвістичних механізмах, поєднує мовленнєві й ігрові методи, використовує зразок дорослого та різні види монологів. Ретельно організована робота педагога забезпечує становлення монологічної компетентності дошкільників, що є важливим підґрунтям для їхнього подальшого навчання та повноцінної комунікації.

## **Лекція №21**

### **«Методика формування комунікативно-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку»**

Формування комунікативно-мовленнєвої діяльності є центральним завданням дошкільної освіти, оскільки саме мовлення лежить в основі соціалізації, пізнання та особистісного розвитку дитини. Комунікативна

компетентність визначає здатність активно та ефективно взаємодіяти з оточенням, адекватно висловлювати думки й емоції, розуміти мовлення інших і будувати власні висловлювання відповідно до ситуації спілкування. Тому методика розвитку комунікативно-мовленнєвих умінь передбачає системний підхід, що охоплює як теоретичні, так і практичні аспекти педагогічної роботи.

Перш ніж перейти до особливостей методики, важливо розглянути психологічні передумови розвитку комунікації. Дошкільний вік є сенситивним періодом для становлення мовлення, оскільки інтенсивно розвивається мислення, увага, пам'ять, сприймання та емоційно-вольова сфера. Діти вчаться керувати власною поведінкою за допомогою мовлення, формують навички соціальної взаємодії, засвоюють правила діалогу та елементи мовленнєвої етики. Розуміння цих закономірностей дає змогу вибудовувати навчальний процес у відповідності до вікових можливостей дитини.

З огляду на це педагог має враховувати структуру комунікативно-мовленнєвої діяльності, що включає мотиваційну, змістову, операційну та результативну компоненти. Мотивація забезпечує потребу дитини у спілкуванні; змістова частина пов'язана з оперуванням знаннями про світ; операційна – із засвоєнням мовленнєвих умінь та навичок; а результативна – з успішністю комунікативних актів. Логічно, що методичні прийоми мають бути спрямовані на розвиток кожного компонента, формуючи цілісну систему мовленнєвої поведінки дошкільника.

Одним з основних напрямів методики є створення мовленнєвого середовища, яке стимулює комунікацію. Мовленнєве середовище охоплює стиль мовлення педагога, якість мовних зразків, організацію простору, добір ігрових та навчальних матеріалів. Вихователь має виступати активним носієм нормативного мовлення, забезпечувати емоційно позитивну атмосферу, заохочувати ініціативність дітей у спілкуванні. Такий підхід формує в дітей

бажання вступати у взаємодію, що є ключовою умовою розвитку комунікативних умінь.

Наступним важливим компонентом є використання різноманітних видів діяльності, які забезпечують природне включення мовлення у взаємодію. Ігрова діяльність посідає провідне місце, оскільки гра створює ситуації, що потребують активного мовлення: обговорення ролей, координації дій, опису подій. Художньо-мовленнєва діяльність – слухання казок, читання творів, драматизації – сприяє не лише розвитку словника та граматики, а й умінню передавати настрій, інтонації, емоції. Також важливими є пізнавальна діяльність, експериментування, спостереження, які забезпечують розширення змістової бази мовлення.

Методика формування комунікативно-мовленнєвої діяльності передбачає системну роботу над усіма видами мовлення: діалогічним, монологічним і ситуаційно-діловим. Розвиток діалогічного мовлення спрямований на формування уміння ставити запитання, відповідати, підтримувати розмову та дотримуватися правил мовленнєвого етикету. Робота над монологічним мовленням забезпечує формування здатності будувати зв'язні висловлювання: розповіді, описи, міркування. Ситуаційно-ділове мовлення допомагає дитині координувати дії з іншими, узгоджувати рішення, домовлятися. Таким чином, різні види мовленнєвої діяльності взаємодоповнюють одне одного, створюючи цілісну систему.

Важливу роль відіграють методи і прийоми, що активізують мовленнєву діяльність. Це бесіди різних типів, мовленнєві ігри, вправи на розвиток словника, граматики, правильного звуковимовлення, творчі завдання, використання наочності та мультимедійних засобів. Особливо ефективними є ситуаційні завдання та моделювання життєвих ситуацій – вони сприяють формуванню соціально-комунікативних навичок і допомагають дитині переносити їх у реальне життя.

Не менш значущим є індивідуальний підхід, який передбачає врахування різного рівня мовленнєвої підготовки дітей. Деякі дошкільники

мають високий рівень мовленнєвої активності, тоді як інші потребують поступового залучення, додаткової підтримки, корекційних прийомів. Індивідуалізація роботи дає змогу забезпечити оптимальний розвиток кожної дитини, не порушуючи принципу колективної взаємодії.

У підсумку можна зазначити, що методика формування комунікативно-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку є багатокомпонентною системою, яка включає створення спеціальних умов, використання різноманітних методів і прийомів, розвиток різних видів мовлення та врахування вікових і індивідуальних особливостей дитини. Сформована в дошкільному віці комунікативна компетентність стає основою для подальшого навчання, успішної соціальної адаптації та становлення особистості.

## Лекція №22

### «Підготовка дітей до навчання грамоти»

Підготовка дітей дошкільного віку до навчання грамоти є важливим складником загальної мовленнєвої освіти, оскільки забезпечує основу для успішного оволодіння читанням і письмом у школі. Цей процес не зводиться до механічного засвоєння звуків чи букв, а охоплює розвиток широкого спектра психолінгвістичних, пізнавальних і мовленнєвих умінь. Тому методика підготовки до грамоти орієнтується на комплексний підхід, який враховує вікові можливості дітей та закономірності формування мовлення.

Передусім необхідно розуміти, що навчання грамоти ґрунтується на певних психологічних передумовах. У дошкільному віці активно формуються фонематичне сприймання, мовленнєво-рухові навички, словесно-логічне мислення та зорово-моторна координація. Усе це є фундаментом для подальшої роботи зі звуками, буквами, словами та текстами. Педагогічний процес повинен спиратися на ці природні механізми розвитку, а не випереджати їх, щоб навчання було доступним і комфортним для дитини.

Важливою складовою підготовки до грамоти є розвиток фонематичного слуху. Саме здатність розрізняти звуки мовлення, виділяти їх у слові та порівнювати між собою створює основу для звукового аналізу і синтезу, без яких неможливе повноцінне опанування читання і письма. Робота над фонематичним розвитком включає різноманітні вправи: визначення місця звука в слові, порівняння пар слів, виділення першого чи останнього звука, ігри на класифікацію звуків за твердістю, м'якістю, дзвінкістю чи глухістю. Поступовість і систематичність цих вправ забезпечує формування стійких навичок фонематичного аналізу.

Наступним кроком у логічній послідовності роботи є розвиток звукової культури мовлення. Без правильної артикуляції та чіткої вимови дитині складно буде зіставляти звуки з буквами та впізнавати їх у мовному потоці. Тому робота над звуковою культурою включає артикуляційні вправи, розвиток мовленнєвого дихання, формування чіткої дикції, темпу та

інтонації. Ці навички не тільки підтримують звуковий аналіз, а й сприяють загальному мовленнєвому розвитку дитини.

Перехід від усного мовлення до елементів письма вимагає сформованості графічних передумов. До них належать розвиток дрібної моторики, координації рухів руки, правильного олівцевого захвату, орієнтації на аркуші. Пальчикова гімнастика, штрихування, малювання орнаментів, викладання фігур із паличок чи намистинок – усе це створює «моторну базу» для подальшого оволодіння письмом. Важливо, щоб ці вправи мали ігровий та творчий характер, оскільки це підвищує мотивацію дитини.

Не менш суттєвою є робота над розвитком словниково-граматичної бази мовлення. Дитина, яка має багатий словник і володіє граматичними конструкціями, легше розуміє значення слів, швидше встановлює зв'язки між звуковою та смисловою структурами, краще сприймає тексти. Тому підготовка до грамоти передбачає систематичні бесіди, роботу над узагальнювальними поняттями, розвиток граматично правильного мовлення, вправління в побудові речень та розповідей. Ці завдання створюють підґрунтя для успішного розуміння прочитаного в майбутньому.

Важливою складовою є також ознайомлення дітей із книжкою як культурним об'єктом. Педагоги навчають дітей орієнтуватися в книжці, розуміти її структуру, дбайливо ставитися до неї. Читання та обговорення художніх творів формують уміння слухати, стежити за сюжетом, робити висновки, передбачати розвиток подій. Це сприяє розвитку зв'язного мовлення, що є необхідним елементом комунікативної готовності до навчання грамоти.

Поступово дітей підводять до знайомства з графічними символами – буквами. Цей етап повинен бути не механічним, а змістовним: діти мають усвідомлювати зв'язок між звуком і буквою, розуміти функцію букв у записі слова. Методика рекомендує знайомити з буквами поступово, через ігрові та наочні прийоми, використовуючи мовленнєві ситуації, де буква виступає як

«носій» певного звука. Важливо уникати раннього і примусового навчання читання, щоб не порушувати природної логіки розвитку мовлення.

У підсумку підготовка до навчання грамоти повинна носити комплексний, поетапний характер, що враховує психологічні, мовленнєві та моторні можливості дошкільника. Вона має передбачати гармонійний розвиток фонематичного слуху, звукової культури мовлення, мовленнєвої системи, графічних умінь і пізнавальної активності. Успішне виконання цих завдань забезпечує готовність дитини до шкільного навчання, формує позитивне ставлення до читання й письма та створює передумови для подальшого успіху в навчанні та розвитку.

### **Лекція №23**

#### **«Планування роботи з розвитку мовлення**

##### **в закладі дошкільної освіти»**

Розвиток мовлення дітей дошкільного віку є однією з ключових складових їхньої комунікативної та пізнавальної компетентності. Планування роботи з розвитку мовлення в закладі дошкільної освіти має стратегічне значення, оскільки дозволяє системно організувати навчально-виховний процес, створити послідовну систему завдань та забезпечити комплексний підхід до розвитку усіх компонентів мовлення. Педагогічне планування включає не лише визначення змісту та форм роботи, а й врахування вікових особливостей, індивідуальних можливостей дітей, умов закладу та інтеграції з іншими видами діяльності.

Перед тим як розробляти план, необхідно враховувати психолого-педагогічні аспекти мовленнєвого розвитку дошкільників. У цьому віці відбувається інтенсивне формування фонетичних, лексичних, граматичних та комунікативних умінь. Діти активно засвоюють словниковий запас, опановують правила побудови простих і складних речень, розвивають зв'язне мовлення. Педагогічний план має спиратися на закономірності психічного розвитку дитини, зокрема на розвиток мислення, уваги, пам'яті та

уяви, оскільки ці процеси безпосередньо впливають на ефективність мовленнєвої діяльності.

Наступним кроком у плануванні є визначення чітких цілей і завдань. Основними цілями є:

- формування фонетичної культури мовлення;
- розвиток лексико-граматичних навичок;
- формування зв'язного мовлення (монологічного та діалогічного);
- розвиток комунікативної компетентності;
- підготовка до навчання грамоти.

Відповідно до цілей визначаються завдання для кожної вікової групи та окремих дітей, що дозволяє індивідуалізувати роботу та забезпечити системність розвитку мовлення.

У процесі планування важливо дотримуватися певних принципів, які забезпечують ефективність навчально-виховної діяльності:

- системність і послідовність, що передбачає поступовий перехід від простих до складних форм мовлення;
- комунікативна спрямованість, коли мовленнєві завдання пов'язані з практичними ситуаціями спілкування;
- доступність, що враховує вікові та індивідуальні особливості дітей;
- активність дітей, яка передбачає включення їх у всі види мовленнєвої діяльності;
- наочність і наявність опор, що допомагають дітям засвоювати нові мовні форми та структури;
- систематичний контроль і корекція, що забезпечують якість розвитку мовлення.

Планування роботи з розвитку мовлення передбачає виділення кількох етапів. Перший етап – діагностичний, який включає оцінку мовленнєвих умінь та рівня розвитку кожної дитини. На основі результатів діагностики визначаються пріоритети роботи, індивідуальні та групові завдання. Другий етап – розробка змісту та форм роботи, що включає планування тематичних

занять, ігор, бесід, вправ, інтегрованих заходів, що стимулюють мовленнєвий розвиток. Третій етап – організаційно-педагогічний, що передбачає визначення методів, прийомів, матеріально-технічного забезпечення та режиму діяльності. Четвертий етап – контроль і корекція, коли педагог оцінює ефективність роботи та за необхідності вносить зміни в план.

Ефективність планування забезпечується також інтеграцією мовленнєвої роботи з іншими видами діяльності: пізнавальною, ігровою, музичною, художньою, руховою. Наприклад, опис предметів під час художньої діяльності чи спостереження за природою стимулює розвиток словникового запасу та зв'язного мовлення. Спільна робота з іншими напрямками дозволяє формувати мовленнєві навички у природному, практичному контексті, що сприяє кращому засвоєнню та закріпленню мовленнєвих умінь.

Важливим етапом планування є визначення критеріїв оцінки мовленнєвого розвитку дітей. Контроль може бути поточним (під час занять), підсумковим (за результатами циклу занять) та індивідуальним (оцінка прогресу окремої дитини). Використовуються спостереження, аналіз висловлювань, тестові завдання, записи творчих робіт. Оцінка ефективності дозволяє своєчасно коригувати план, підбирати оптимальні методи та прийоми.

Отже, планування роботи з розвитку мовлення в закладі дошкільної освіти – це системний, комплексний процес, що включає визначення цілей і завдань, вибір змісту і форм роботи, використання ефективних методів та прийомів, інтеграцію з іншими видами діяльності, індивідуалізацію та контроль результатів. Ретельне планування забезпечує послідовний, гармонійний розвиток усіх компонентів мовлення у дошкільників, створює передумови для успішного навчання у школі та формує комунікативну компетентність, необхідну для соціальної адаптації дитини.

#### **Лекція №24**

## **«Спільна робота закладу дошкільної освіти й сім'ї з розвитку мовлення дітей»**

Розвиток мовлення дітей дошкільного віку є одним із ключових аспектів їхньої підготовки до шкільного навчання та соціальної адаптації. Ефективність мовленнєвого розвитку значною мірою залежить від узгодженої роботи закладу дошкільної освіти та сім'ї, оскільки дитина перебуває одночасно в двох основних комунікативних середовищах. Сім'я створює перший мовленнєвий досвід, формує базові навички спілкування, словниковий запас і мовленнєві установки, тоді як заклад дошкільної освіти систематизує, доповнює та розширює ці навички через цілеспрямовану педагогічну роботу. Тому інтеграція зусиль сім'ї та дошкільного закладу є визначальним фактором успішного мовленнєвого розвитку дітей.

Ефективна взаємодія сім'ї й закладу дошкільної освіти ґрунтується на розумінні закономірностей мовленнєвого розвитку дошкільників. У віці 3–7 років діти активно опановують фонетичні, лексичні та граматичні структури, формують навички зв'язного мовлення, розвивають комунікативну компетентність. Психолого-педагогічні дослідження підтверджують, що систематичне й узгоджене використання мовленнєвих стимулів у сім'ї та закладі дошкільної освіти сприяє швидшому засвоєнню мовних правил, формує мовленнєву самостійність і впевненість у спілкуванні. Саме тому педагогічний процес має враховувати природні потреби дітей у мовленнєвому спілкуванні та підтримувати позитивну мотивацію до мовлення.

Сім'я виступає першим і основним джерелом мовленнєвого досвіду дитини. Батьки формують мовленнєву атмосферу, заохочують до активного спілкування, забезпечують контакт із різними стилями і функціями мовлення. Розвиток словника, граматичних конструкцій, звукової культури мовлення, а також уміння вести діалог значною мірою залежить від того, наскільки батьки стимулюють мовленнєву активність дитини під час повсякденних ситуацій: ігор, спільних занять, розповідей, обговорень. Тому педагогічна робота з сім'єю повинна включати консультації, рекомендації щодо

ефективних мовленнєвих практик та інструктажі, які допомагають батькам організувати мовленнєве середовище вдома.

Заклад дошкільної освіти забезпечує систематичну, цілеспрямовану роботу з розвитку мовлення, яка доповнює сімейний досвід. Педагоги організують заняття, ігри, вправи, інтегровані заходи, що спрямовані на розвиток фонетики, лексики, граматики, зв'язного мовлення та комунікативної компетентності. У закладі створюються мовленнєві ситуації, які мотивують дитину висловлювати думки, описувати події, брати участь у діалозі та монологічному мовленні. Важливо, що педагог виступає не лише організатором діяльності, а й зразком правильного та емоційно забарвленого мовлення, що дитина наслідує.

Для ефективного розвитку мовлення застосовуються різні моделі співпраці:

1. Інформаційна модель, коли заклад надає сім'ї рекомендації, методичні матеріали та поради щодо розвитку мовлення дитини.
2. Консультативна модель, яка передбачає регулярні зустрічі батьків з педагогами, обговорення досягнень дитини та спільне планування діяльності.
3. Інтегрована модель, що передбачає активну участь батьків у заняттях, іграх, спільних проектах, участь у театралізаціях, мовленнєвих конкурсах, що дозволяє поєднати домашнє та дошкільне мовленнєве середовище.

Кожна модель має свої переваги, але найбільш ефективною є комплексна інтеграція зусиль педагогів і батьків, що забезпечує узгодженість підходів та максимальний розвиток мовленнєвих умінь дітей.

Серед основних прийомів, що використовуються для спільної роботи, виділяють:

- індивідуальні та групові консультації з батьками;
- тематичні батьківські збори та семінари;
- розсилки рекомендацій та методичних матеріалів;

- організацію спільних заходів, де дитина демонструє набуті мовленнєві навички;

- інструктажі щодо використання ігор, вправ та читання вдома.

Такі заходи дозволяють батькам стати активними учасниками мовленнєвого розвитку дитини і забезпечити його послідовність у різних життєвих контекстах.

Одним із важливих аспектів є врахування індивідуальних особливостей дитини. Педагог та батьки повинні спільно визначати рівень мовленнєвого розвитку, сильні сторони та потреби дитини, обирати відповідні методи та вправи. Індивідуалізація забезпечує оптимальний темп засвоєння нових навичок, формує впевненість у власних можливостях і позитивне ставлення до мовленнєвої діяльності.

Отже, спільна робота закладу дошкільної освіти та сім'ї є необхідною умовою ефективного розвитку мовлення дітей. Вона включає створення сприятливого мовленнєвого середовища вдома та в закладі, застосування узгоджених методів і прийомів, активну участь батьків у навчально-виховному процесі, індивідуалізацію роботи та регулярний обмін інформацією. Така співпраця забезпечує формування фонетичних, лексичних, граматичних і комунікативних навичок, розвиток зв'язного мовлення та підготовку дітей до успішного навчання в школі, а також сприяє їхній соціалізації та особистісному розвитку.

## **СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ**

### **Основна література**

1. Бенера В. Є. Теорія та методика розвитку рідної мови дітей. Навчально-методичний посібник за кредитно-модульною системою організації навчального процесу для студентів напряму підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта». Київ: Видавничий Дім «Слово». 2017. 376 с.

2. Богуш А. М. Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах. Підручник. 2-ге видання, доповнене і перероблене. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2016. 210 с.

3. Богуш А. М. Навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах національних спільнот: програма та навчально-методичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2016. 136 с.

4. Богуш А. М. Культура мовленнєвого спілкування дітей дошкільного віку. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2017. 288 с.

5. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Монографія. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2017. 376 с.

6. Іншаков А. Є., Іншакова І. О. Культура українського мовлення як складник професійної підготовки студентів спеціальності «дошкільна освіта». Український смисл: науковий збірник / за ред. проф. І. С. Попової. Дніпро: Ліра, 2018. С. 100–108.

7. Inshakova, I; Kovshar, O; Inshakov A. Basic Aspects of Children's Speech Training for School by Using Activity and Personality Approach. Educational Psychology Practices in Europe and the Middle East Aug 2020, Vol. 8, SI, e688 ISSN 2307-7999. Special number: e-ISSN 2310-4635.

8. Іншаков А. Є. Актуальність театралізації в мовленнєвому розвитку дітей передшкільного віку. Дошкільна освіта: проблеми, пошуки, інновації: збірник наукових і навчально-методичних праць. Вип. 10 / за заг. ред. О. В. Ковшар, К. Є. Суятинової. Кривий Ріг: КДПУ, 2022. С. 123–127.

9. Іщенко Л. В. Педагогічні технології навчання дітей рідної мови дошкільного віку. Умань: ПП Жовтий О.О., 2016. 138 с.

10. Казанцева Л. І. Теоретичні і методичні засади навчання дітей старшого дошкільного віку української мови в полікультурному просторі. Монографія. Донецьк: Ландон-XXI, 2015. 449 с.

11. Піроженко Т. О. Теоретичні аспекти організації освітньої діяльності в дошкільному навчальному закладі. Особистість дошкільника: перспективи розвитку: Навчально-методичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2016. С. 4–16.

12. Піроженко Т. О. Характеристика моделі взаємодії дорослого з дитиною, що спрямована на розвиток здібностей. Особистість дошкільника:

перспективи розвитку: Навчально-методичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2018. С. 39–50.

13. Піроженко Т. О. Алгоритм (правила) дій вихователя при складанні тематичних проєктів сумісної діяльності. Особистість дошкільника: перспективи розвитку: Навчально-методичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2019. С. 50–58.

### **Допоміжна література**

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Нова редакція). Київ. 2021. 38 с.

2. Білан О. І. Мовленнєвий розвиток. Середній дошкільний вік. Навчально-методичний посібник. Львів: ЛОІППО, 2016. 88 с.

3. Білан О. І. Навчання розповідання з використанням наочності. Тернопіль: Мандрівець, 2017. 128 с.

4. Богуш А. М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах. Підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2016. С. 103–217.

5. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія. Упор. А. М. Богуш. Ч. І. Київ: Вища шк., 2016. 208 с.

6. Іншаков А. Є. Художньо-мовленнєвий розвиток дитини та його вплив на формування зв'язного мовлення дошкільників. Наукова дискусія: питання педагогіки та психології: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Київ. 2020. Ч. 2. С. 94–97.

7. Іншаков А. Є., Іншакова І. Є. Комунікативна діяльність дітей старшого дошкільного віку. European scientific discussions. Abstracts of the 1 st International scientific and practical conference. Potere della ragione Editore. Rome, Italy. 2020. Pp. 329–336.

8. Іншаков А. Є., Іншакова І. Є., Суятинова К. Є. Емоційне вигорання вихователів закладів дошкільної освіти. Педагогіка. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 45. Том 2, 2021. С. 116–120.

9. Іншаков А., Іншакова І. Формування медіакультури та медіаосвіта старших дошкільників. Інноваційна педагогіка. Вип. 44. Том 2. 2022. С. 143–147.

10. Марченко І. С. Спеціальна методика розвитку мовлення. Навчально-методичний посібник. Київ: ВД «Слово». 2016. 285 с.

11. Піроженко Т. Особливості використання методів та прийомів освітньо-виховної роботи з дітьми на різних етапах освітньої технології. Особистість дошкільника: перспективи розвитку: Навчально-методичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2015. С. 69–129.

12. Піроженко Т. О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника. Тернопіль: Мандрівець, 2016. 152 с.

13. Сонечко мандрує Україною: зашит з українознавчими творчими завданнями для дітей середнього дошкільного віку. Упоряд. Н. В. Гавриш, С. О. Бадер, О. О. Стаєнна. Київ: Генеза, 2015. 40 с.

14. Сценарії занять із навчання української мови і розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку. К. Л. Крутій, Н. І. Котій. Запоріжжя: ТОВ «ЛПС», ЛТД. 2019. 202 с.

15. Федієнко В. В. Готуємо руку до письма. Високий рівень. Для дітей старшого дошкільного віку. Харків: Видавничий дім «Школа». 2016. 64 с.

### **Інші інформаційні ресурси**

1. Нормативна база (Закони, Положення, Укази Президента України, Листи МОН України) – офіційні Інтернет-сторінки відповідних відомств і установ.

2. Веб-сторінка Міністерства освіти і науки України з питань освіти і науки – [www.education.gov.ua](http://www.education.gov.ua).

3. Веб-сторінка бібліотеки ім. Вернадського – [www.nduv.gov.ua](http://www.nduv.gov.ua).

4. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України –  
<https://mon.gov.ua>.